Veiligheid, hoe dan?

Van een militair naar een civiel veiligheidsbeleid – Een scenario tot en met het jaar 2040

Verkorte versie

Becker, Ralf & Maaß, Stefan &
Schneider-Harpprecht, Christoph [Hg.]

EVANGELISCHE LANDESKIRCHE IN BADEN

ARBEITSSTELLE FRIEDEN

INHOUDSOPGAVE

Voorwoord

bij de Nederlandstalige Versie 3
bij de internationale versie 5

1 Inleiding 7
1.1 Europa voor de keuze: militarisering of civilisering van het veiligheidsbeleid 7
1.2 Vertrekpunt – het besluit van de synode van de Protestantse Kerk in Baden 8
1.3 Werkwijze achter „Veiligheid opnieuw bekeken“ – de scenariotechniek 8
1.4 Waar gaat het concreet naar toe? 8
1.5 Wie zal de verandering tot stand brengen? 9
1.6 Focus op de Duitse bijdrage. 10
1.7 Feiten- en bronnenmateriaal 10
1.8 Langere versie en verdere verspreiding van het scenario 10

2 Positief scenario “duurzame civiele veiligheid” 11
2.1 Van 2018 tot 2040 – Mijlpalen van de ontwikkelingsgang 11
2.2 De pijlers van het door Duitsland vanaf 2025 te voeren duurzame civiele veiligheidsbeleid . 16
I Rechtvaardige buitenlandse betrekkingen 16
II Duurzame ontwikkeling van de EU Nabuurlanden 16
III Deelname aan de internationale veiligheidsarchitectuur (EU, OVSE, NAVO, VN) . . 18
IV Weerbare democratie 20
V Conversie van het leger en de wapenindustrie 25

3 Civiel veiligheidsbeleid in getallen 27

4 Civiel veiligheidsbeleid in getallen” 28

5 Civiel veiligheidsbeleid in getallen 31

6 Literatuur 34

Impressum:

Herausgegeben von Ralf Becker, Stefan Maaß & Christoph Schneider-Harpprecht [Hg.]
im Auftrag des Evangelischen Oberkirchenrats
Erscheinungsjahr: 2018 - 2. ergänzte Auflage
Titel: Sicherheit neu denken – Von der militärischen zur zivilen Sicherheitspolitik
Gestaltung: Zentrum für Kommunikation, Ulrike Fuhry, www.ekiba.de
Evangelische Landeskirche in Baden, Postfach 2269, 76010 Karlsruhe

VOORWOORD

Voorwoord bij de Nederlandstalige Versie

In 2018 verscheen op initiatief van de Evangelische Landeskirche Baden het boekje "Sicherheit neu denken. Von der militärischen zur zivilen Sicherheitspolitik – Ein Szenario bis zum 2040". Het initiatief van de Landeskirche is aan de ene kant een invulling van de "Pelgrimage van Vrede en Gerechtigheid" waartoe de Wereldraad van Kerken zijn lidkerken in 2013 heeft opgeroepen. Aan de andere kant vormt het ook een welkome reactie op de keuzes die de Europese NAVO- en EU-lidstaten sindsdien hebben gemaakt om hun defensiebudgetten flink te verhogen van gemiddeld 1,3% naar 2% van het Bruto Binnenlands Product (ter vergelijking: de meeste lidstaten voldoen al jaren niet aan de OESO-norm om 0,7% van dat BBP aan ontwikkelingssamenwerking te besteden!) en om in EU-verband flinke investeringen te plegen in een militaire en wapenindustriële infrastructuur.

Het boekje schetst een alternatief scenario dat voortbouwt op eerdere initiatieven als breed veiligheidsbeleid, internationale samenwerking, conflictpreventie en civiele conflicthantering. Stel dat de Duitse regering ervoor zou kiezen om in plaats van in militaire veiligheid te investeren in die civiele veiligheid: hoe zou het Duitse buitenlandbeleid er dan in 2040 uitzien en welke gevolgen zou dat (kunnen) hebben voor het wereldtoneel? Dat scenario is niet door een paar lekendeskundigen van de Landeskirche opgesteld, maar in uitgebreide gespreksrondes met vredesonderzoekers, internationale veiligheidsdeskundigen en met militairen doorgesproken en uitgewerkt. Eén van de voor ons in Nederland relevante conclusies is dat zo'n ingrijpende Duitse beleidswijziging alleen echt mogelijk is, als een paar buurlanden (genoemd worden Oostenrijk, Zweden en Nederland) daarin geheel of gedeeltelijk mee willen gaan.

De uitgangspunten en voorgestelde beleidsmaatregelen die in het scenario van de Landeskirche Baden worden gepresenteerd sluiten naadloos aan bij het concept "inclusieve veiligheid" dat in 2016 op initiatief van het Nederlandse Religieus Genootschap der Vrienden (Quakers) door een gelijknamige initiatiefgroep werd ontwikkeld op basis van twee kort daarvoor verschenen publicaties over "Shared Security" van de Amerikaanse en Britse Quakers. Centrale notie hierbij is dat niemand veilig kan zijn zolang niet iedereen veilig is. Pogingen om met militaire, politionele en private veiligheidsdiensten je eigen (bevoorrechte) positie veilig te stellen tegenover anderen bieden (uiteindelijk) geen duurzame veiligheid. Tegenover zo'n "exclusieve veiligheid" werd een "inclusieve veiligheid" voorgesteld en uitgewerkt die aansluit bij eerdere begrippen als brede veiligheid en gedeelde veiligheid.

In 2017 en 2018 heeft de vervolgens ingestelde werkgroep Inclusieve Veiligheid (IV) een drietal bijeenkomsten (mede) georganiseerd om dit concept nader uit te werken en te bespreken met de vredesbeweging, met mensen die zich richten op het lokaal multicultureel samenleven respectievelijk met mensen die zich op de gevolgen van de mondiale klimaatverandering richten. Aspecten die allemaal terugkomen in het boekje van de Landeskirche Baden, maar in dat boekje ook in hun onderlinge samenhang worden uitgewerkt en worden geconcretiseerd in een realistisch tijdpad om de noodzakelijke omslag in het politieke en maatschappelijke denken en handelen plaats te laten vinden. Inmiddels heeft IV daarom contact opgenomen met de opstellers van het boekje, en toestemming gekregen om deze in het Nederlands te vertalen en waar nodig op de Nederlandse situatie aan te passen.

Vanzelfsprekend gaat het ons niet uitsluitend om het vertalen en bewerken van de Duitse tekst, maar ook om de actieve verspreiding ervan in politiek en samenleving teneinde het geschetste scenario bij voorkeur net als in

Duitsland in 2040 ook werkelijkheid te zien worden. Daartoe zal de komende jaren zoveel mogelijk worden samengewerkt met de initiatiefnemers van het Duitse boekje en de projectgroep die inmiddels door de Evangelische Landeskirche Baden is ingesteld om ervoor te zorgen dat het voorgestelde scenario niet alleen op papier blijft bestaan maar ook zoveel mogelijk ingang vindt in politiek en samenleving. Naar verwachting zullen we gedurende de gehele projectperiode ongeveer een jaar achter de Duitse projectgroep aanlopen. Dat is ideaal om enerzijds de kunst af te blijven kijken en anderzijds toch gelijke tred te kunnen houden.

Verder vereist het Duitse scenario niet dat de Nederlandse regering precies hetzelfde doet, maar wel bereid is in de voorgestelde richting mee te gaan of deze in ieder geval te accepteren en het als inspirerend voorbeeld te willen zien. Gezien de verregaande militaire samenwerking tussen het Duitse en Nederlandse leger (met name waar het de Landmacht betreft) is dat ook een voordehand liggend vereiste en in die zin vormen onze activiteiten in Nederland dan ook een welkome aanvulling op het Duitse voorstel om de kans van slagen hiervan groter te maken. Voor de uitvoering van deze activiteiten in Nederland hopen we in de loop van het komende jaar net als in Duitsland tot de samenstelling van een projectgroep te komen met uitgebreide netwerken binnen de Nederlandse en internationale vredesbeweging, kerkelijke wereld en de politiek. Waar nodig zal een beroep gedaan worden op de deskundigheid van anderen.

Om de inhoud van het 168 bladzijden tellende boekje voor een breder en ook niet-Duitstalig publiek toegankelijk te maken, heeft de projectgroep in Duitsland eerder dit jaar een kortere versie van 36 bladzijden uitgebracht die vervolgens in opdracht van de Evangelische Landeskirche Baden ook in het Engels en in het Frans is vertaald. Het leek ons wijs om voor de verspreiding van het scenario in Nederland met een Nederlandse vertaling van ook die kortere versie te beginnen. Bij de uiteindelijke vertaling van het volledige boekje zou het zinvol kunnen zijn om de Duitse praktijkvoorbeelden dan door Nederlandse equivalenten te vervangen of in ieder geval de Nederlandse situatie naast de Duitse in de tekst op te nemen.

In hun voorwoord op de internationale editie constateren de oorspronkelijke auteurs:

“Veel mensen in Duitsland hebben al jaren geprotesteerd tegen wapenexporten en militaire interventies etc. omdat ze onderkennen dat militaire middelen vrede noch duurzame veiligheid kunnen brengen. Maar tot dusverre hebben deze protesten in Duitsland tot geen enkele verandering in het veiligheidsbeleid geleid.”

Deze constatering is voor ons erg herkenbaar en we zouden er aan toe willen voegen dat we ook zien dat het mensen soms moedeloos maakt. Je ziet het onrecht, je protesteert ertegen, maar er verandert niets. Sterker nog: de militarisering, het bouwen van muren, het vertrouwen in de werking van geweld lijkt alleen maar toe te nemen. “Dit boekje,” zo stellen de auteurs, “laat zien dat een ander veiligheidsbeleid mogelijk is en schetst de vorm die zulk beleid kan aannemen.” Het geeft in zekere zin antwoord op de vraag “hoe dan?”, die we aan de titel van de Nederlandse editie hebben meegegeven. Deze moest toch al van de oorspronkelijke Duitse titel afwijken omdat “Sicherheit neu denken” zich niet één op één in het Nederlands laat vertalen.

De Nederlandse titel “Veiligheid, hoe dan?” maakt ook duidelijk dat het ons bij de verspreiding van dit boekje niet enkel om een intellectuele oefening gaat, maar juist om hier in praktische zin handen en voeten aan te geven. Dat laatste willen we doen met zoveel mogelijk mensen en organisaties die daaraan mee willen werken. We nodigen u graag uit mee te denken over de richting die in dit boekje wordt geschetst, mee te helpen bij de aanpassingen aan de Nederlandse situatie en bij te dragen aan de verdere verspreiding en implementatie van het gedachtegoed. Mocht u door het lezen van dit boekje daartoe geïnspireerd raken, dan nodigen we u graag uit om contact met ons op te nemen via info@samenveilig.earth en op de projectpagina op

onze website www.samenveilig.earth zullen we de aan dit project gerelateerde ontwikkelingen en bijeenkomsten vermelden.

Onze dank gaat uit naar de projectgroep in Baden en een aantal organisaties in Nederland die het verschijnen van deze vertaling als eerste stap op deze nog lange weg mede mogelijk hebben gemaakt en van wie de namen en logo's op pagina 38 achterin dit boekje zijn opgenomen.

Augustus 2019

Jan Schaake
namens de werkgroep
Inclusieve Veiligheid

Voorwoord bij de internationale versie

Tot onze vreugde verschijnen de Engelse en Franse vertalingen reeds één jaar na de publicatie van "Sicherheit neu denken – Von der militärischen zur zivilen Sicherheitspolitik". Toen we het scenario in april 2018 publiceerden hadden we nooit verwacht dat hier zo'n grote vraag naar zou zijn in Duitsland. In januari 2019 verscheen al de tweede druk en steeds meer mensen uit andere landen benaderen ons met de vraag om een vertaling. Tot onze vreugde stemde de Protestantse Kerk in Baden in met de vertaling van de verkorte versie in het Engels en in het Frans om daarmee een internationaal debat mogelijk te maken over civiel veiligheidsbeleid als een alternatief voor het huidige militaire veiligheidsbeleid.

Het is niet gebruikelijk dat een kerkelijke publicatie zoveel belangstelling wekt, zowel binnen de kerk als daarbuiten. En het is even ongebruikelijk voor een kerk om zo'n duidelijk politiek statement te maken. Hoe is dat zo gekomen?

Het startpunt van dit scenario was een resolutie die in 2011 in de synode van de Protestantse Kerk in Baden werd ingebracht door een aantal christenen uit één van de kerkelijke districten. Zij riepen hierin op tot een heroriëntatie van de protestantse vredesethiek die in overeenstemming zou zijn met de Bijbelse kernboodschap van het christelijk geloof. Zij maakten een kwestie van de passage in het memorandum "Live from God's Peace – Care for Just Peace" van de EKD (Evangelische Kerk in Duitsland) waarin geweldloosheid als "voorkeursoptie" wordt voorgestaan, maar waarin militair geweld onder bepaalde omstandigheden wordt gelegitimeerd.

De Protestantse Kerk in Baden schreef vervolgens een position paper die ter discussie naar de 25 kerkelijke districten werd gezonden. Er kwam een proces van intensieve discussie op gang die ertoe leidde dat de synode een resolutie aannam waarin ze uitsprak een "rechtvaardige vredeskerk" te willen worden.

De resolutie luidt als volgt:

"Ons werk voor vrede is geworteld in gebed en eredienst. Gebeden voor vrede in de wereld zijn een integraal bestanddeel van veel kerkdiensten. Daarnaast blijven de jaarlijkse oecumenische Vredestiendaagse en de Internationale Dag van Gebed voor de Vrede (21 september) gelegenheden bieden om vredesdiensten te vieren. Het werken aan vrede en verzoening is de kern van de getuigenis van de kerk. Dit getuigenis kan niet slechts aan de kerk in algemene zin worden overgelaten; het vergt een aanhoudende betrokkenheid op elke niveau binnen de kerk. De kerk geldt in de samenleving als een autoriteit bij ethische kwesties en van haar wordt terecht verwacht dat zij een visie uitdraagt op geweld, onrecht en onderdrukking.

Toen we onze aandacht richtten op vredesethiek werden we ons ervan bewust dat we te weinig aandacht hebben besteed aan het onderwerp van vrede en te weinig hebben gedaan aan het streven naar vrede. We moeten onszelf vaker de vraag stellen hoe zeer onze levensstijl en onze consumptie conflicten aanwakkeren en de kiemen voor oorlog leggen.

We nemen te weinig een helder standpunt in als mensen worden bedreigd of getroffen door geweld. We doen te weinig om te verzekeren dat geweldloze middelen aangewend worden om conflicten op te lossen.

We willen nu onze verantwoordelijkheid nemen voor gerechtigheid en vrede. En we doen een beroep op christenen op alle niveaus van onze regionale kerk om zoveel als ze kunnen de volgende suggesties en aanbeveilig in hun eigen kring uit te voeren."

De verklaring somt dan 12 praktische voorstellen en aanbevelingen op.

Helaas is dit position paper nog niet in zijn geheel vertaald in andere talen.

Tot dusverre is alleen de resolutie in het Engels vertaald.

Deze resolutie vormt de basis voor ons werken aan vredesethiek. Besluit nummer 6 van de resolutie bevat de opdracht om een scenario te ontwikkelen dat het verlaten van de weg van militaire veiligheid inhoudt (zie paragraaf 1.2). Er is een werkgroep ingesteld om deze opdracht uit te voeren en deze publicatie is het resultaat.

Dit boekje laat zien dat een ander veiligheidsbeleid mogelijk is en schetst de vorm die zulk beleid kan aannemen. Veel mensen in Duitsland hebben al jaren geprotesteerd tegen wapenexporten en militaire interventies etc. omdat ze onderkennen dat militaire middelen vrede noch duurzame veiligheid kunnen brengen. Maar tot dusverre hebben deze protesten in Duitsland tot geen enkele verandering in het veiligheidsbeleid geleid. Wij geloven dat het niet alleen nodig is om tegen onrecht te protesteren, maar ook te werken aan een wereld waarin veiligheid op een andere manier wordt benaderd. Dit boekje laat zien welke veranderingen mogelijk zijn tussen nu en 2040. De focus ligt op het Duitse beleid. Positieve voorbeelden en benaderingen vanuit Duitsland en ook uit andere landen zijn gebruikt als basis voor dit scenario dat als doel heeft een verandering in het Duitse beleid op gang te brengen en ook om internationale bondgenootschappen te beïnvloeden. Dit boekje is bedoeld als stimulans om het veiligheidsbeleid opnieuw te bekijken.

Kan het scenario op andere landen worden overgedragen? We hopen dat dit boekje ideeën en suggesties aanreikt die elk land kan gebruiken om hun eigen scenario's (positief, trend- en negatief) te ontwikkelen. Deze scenario's zullen anders blijken te zijn, afhankelijk van de situatie en de voorwaarden die in elk land overwonnen moeten worden. In Nederland is al een beginnetje hiermee gemaakt. We hopen dat een heleboel mensen in veel andere landen hiermee aan de slag willen gaan met net zoveel enthousiasme als de groep binnen de Protestantse Kerk in Baden deed. En we hopen dat zij ervan overtuigd zijn dat dit weer tot een positieve reactie in andere landen zal leiden. In Duitsland hebben meer dan 30 organisaties inmiddels verklaard dat zij mee willen werken aan een campagne voor een nieuw veiligheidsbeleid.

Karlsruhe, mei 2019 Stefan Maaß

1 INLEIDING

1.1 Europa voor de keuze: militarisering of civilisering van het veiligheidsbeleid

„De NAVO-lidstaten hebben tijdens hun Top in Wales besloten weer meer geld in de defensiebegrotingen te investeren. Concreet werd in 2014 besloten dat de NAVO-lidstaten zich ten doel stellen zich binnen tien jaar op het richtbedrag van twee procent van het Bruto Binnenlands Product te bevinden."[1]

„De Europese Commissie stelt voor om de begroting van het IcSP (het Instrument om bij te dragen aan Stabiliteit en Vrede – een in essentie civiel instrument) tot 2020 met 100 miljoen euro te verhogen om militaire capaciteiten in het instrument te integreren."[2]

Toenmalig EU-Parlementsvoorzitter Tajani riep op 13 november 2017 op tot een verdubbeling van de totale EU-begroting van 140 naar 280 miljard euro om onder andere de strijd tegen het terrorisme en de Europese militaire samenwerking te kunnen financieren.[3]

Deze drie uitspraken wijzen op een wezenlijke militarisering van het veiligheidsbeleid van de EU. Maar waarom? Heeft de hedendaagse militaire veiligheidspolitiek duurzame veiligheid gebracht? Of heeft ze juist nieuwe en groeiende veiligheidsproblemen gecreëerd? Waren de internationale missies van het Duitse (en Nederlandse) leger sinds het jaar 2000 succesvol? Hoe zit het met de negatieve gevolgen van de militaire veiligheidspolitiek (aantallen slachtoffers en traumagevallen onder de burgerbevolking èn onder de ingezette soldaten; het na al die jaren niet tot stand komen van democratische samenlevingen; verwoestingen, waaronder ook regelrechte milieurampen)?

Nog steeds lijkt men vast te willen houden aan de overtuiging dat geweld "het kwaad" en daarmee de dreiging kan keren. Deze overtuiging vormt het fundament van de zogenaamde veiligheidslogica. Ze leidt echter noch tot veiligheid, noch tot vrede. Een andere benadering wordt geschetst in de vredeslogica van Hanne-Marget Birckenbach waarin een probleem wordt ingekaderd in termen van de opdracht "vrede te stichten door onderlinge relaties mogelijk te maken waarbinnen geweld onwaarschijnlijk wordt omdat de onderlinge samenwerking succesvol is."[4]

In het navolgende zal deze benadering nader beschreven worden en ook hoe (veiligheids) problemen en bedreigingen concreet aangepakt kunnen worden op een andere, namelijk niet-militaire wijze – een veranderingsproces vergelijkbaar met de overgang van kernenergie naar duurzame energiebronnen.

We spreken hier over een transitie van een militair naar een civiel veiligheidsbeleid als een consequentie van het Duitse duurzaamheidsbeleid van nu tot 2040. En we hebben het ook over een conversie van het Duitse leger, de Bundeswehr, van zijn huidige vorm als een instituut dat ontwikkeld is om uiteenlopende vormen van geweld in te zetten om conflicten te beslechten. De schrijvers van deze tekst willen aan de hand van een scenario laten zien hoe het Duitse veiligheidsbeleid zich van een militair veiligheidsbeleid naar een civiel veiligheidsbeleid kan ontwikkelen.

1 Wissenschaftlicher Dienst des Bundestages 2017, p. 1.
2 Brot für die Welt (2017), p. 1.
3 Vgl. idem, p. 2v. Bedoeld wordt de zg. Permanent Structured Cooperation (PESCO).
4 Vgl. Birckenbach (2016), p. 4.

1.2 Vertrekpunt – het besluit van de synode van de Protestantse Kerk in Baden[5]

De resolutie van de synode van de Protestantse Kerk in Baden dat deze kerk een kerk van rechtvaardige vrede wil worden, omvat het volgende besluit inzake de concretisering (punt 1.6): “Zoals nationaal is besloten tot een uitfasering van kernenergie als energiebron, is ook de ontwikkeling – zo mogelijk in overeenstemming met andere EU-lidstaten – van een scenario aan de orde om op middellange termijn de inzet van militaire middelen voor vredeshandhaving uit te faseren.”

5 Nadere informatie over dit vredesethische besluit van de Landeskirche Baden is te vinden op: www.kirche-des-friedens.de.

1.3 Werkwijze achter „Veiligheid opnieuw bekeken“ – de scenariotechniek

De werkgroep had als doel tot de herfst van 2018 een scenario te ontwikkelen dat de geweldloze mogelijkheden weerspiegelt van een samenleving die democratie en mensenrechten hoog in het vaandel heeft staan om op middellange termijn te komen van een militaire naar een geweldloze wijze van vredeshandhaving.

Om dit doel te bereiken heeft de werkgroep besloten gebruik te maken van de zgn. scenariotechniek. Deze wordt “meestal ingezet voor de oplossing van toekomstige problemen, voor mondiale modellen of voor lange termijn ontwikkelingsprognoses.”[6] De werkgroep heeft besloten om bij de ontwikkeling van het scenario “Veiligheid, hoe dan?” de tijdsperiode tot 2040 in ogenschouw te nemen.

Het positieve scenario wordt het meest uitgebreid beschreven, omdat de opdracht zich op dit scenario richt. Tegenover dit positieve scenario worden een trend- en een negatief scenario geschetst, maar dan in de vorm van zogenaamde mijlpalen.

6 Vgl. Albers und Broux (1999), p. 57.

1.4 Waar gaat het concreet naar toe?

“We moeten vanuit onze besluiteloosheid tot handelen komen. We moeten nieuwe middelen en wegen vinden om overal in de zich ontwikkelende wereld voor vrede … en gerechtigheid te pleiten; in een wereld die reeds bij onze voordeur begint. Als we nu niet handelen komen we terecht in de donkere en verdoemde overgangen in de tijd, die gereserveerd zijn voor diegenen die beschikken over macht zonder compassie, gezag zonder moraal en kracht zonder visie. Laat ons dan nu beginnen.” Aldus Martin Luther King.[7]

Duurzaam civiel veiligheidsbeleid berust op een vredesethiek, waarin overwegingen en handelingen niet alleen op het eigen nationale belang gericht zijn, maar gelijktijdig rekenschap geven van de gevolgen die ze voor mensen in andere landen hebben. Veiligheid bestaat in dit perspectief (alleen) als inclusieve veiligheid van allen die het betreft. Dat geldt zowel voor individuen in het dagelijks leven als voor degenen die in de economie, politiek, cultuur, het onderwijs of de wetenschap werkzaam zijn. Volgens dit scenario ontwikkelt de samenleving als geheel een visie op inclusieve veiligheid als weg en doel, om de cultuur van geweld tegemoet te treden en een cultuur van vrede te kunnen ontwikkelen.

7 Vgl. King 1981, p. 92

Inclusieve veiligheid houdt in dat voor onze eigen veiligheid een levensstijl en economie gepraktiseerd moet worden, die van wat de aardse natuurbronnen ons te bieden hebben alleen datgene gebruikt dat met ons aandeel in de wereldbevolking in overeenstemming is en wereldwijd ecologisch en sociaal rechtvaardige economische relaties aangaat. Het gaat om een consequente omzetting van de op VN-niveau afgesproken duurzame ontwikkelingsdoelen voor het jaar 2030. Dit scenario leidt ertoe dat financiële middelen tot en met het jaar 2040 consequent van militair veiligheidsbeleid naar civiele conflictpreventie en -hantering worden herbestemd. Duitsland treedt dan met andere staten als civiele macht op binnen de EU, de OVSE, de VN en de NAVO en bevordert op deze manier binnen Europa en wereldwijd de bewustwording inzake geweldloze conflicthantering, die internationaal tot een gedemilitariseerde conflicthantering door VN-politiemachten, het verbod en afschaffing van oorlog en legermachten en de bevordering van een geweldloze conflictcultuur leidt.

De globale basisgedachte van het scenario is als volgt:

De (hervormde) VN is de centrale instantie die het vreedzaam samenleven van de volkeren en nationale staten regelt. Zij vormt organisatorisch de koepel boven continentale organisaties (OVSE, OAS, AU, ASEAN, etc.) die ieder over een eigen veiligheidsraad en politiemacht beschikken. Over de hele wereld worden conflicten in principe met geweldloze mechanismen (preventie, early warning, early action) tegemoet getreden, die in alle wereldculturen voorhanden zijn. Zij bevorderen wederzijdse erkenning, overeenstemming en rechtvaardige uitkomsten, die de oorzaken van gewelddadige conflictescalaties tegengaan. In het geval de continentale veiligheidsraad vaststelt dat deze mechanismen niet werken, dan worden VN-politie- en vredeshandhavingsmachten ingezet. Bij deze missies zijn de mensenrechten en de bescherming van het menselijke leven leidend en de medewerkers zijn in civiele, ongewapende vredeshandhaving en andere instrumenten en methoden van civiele conflicthantering opgeleid. Omdat de VN resp. de continentale organisaties structureel en financieel in staat gesteld worden om de bescherming van de mensen in alle nationale staten te waarborgen, valt de grond voor het handhaven van nationale legermachten weg. Het verbod op oorlogvoering zal dan ook in de praktijk gelden.

Op grond van het belang van de mondiale wereldhandel worden instellingen en regelingen van de WTO door een nieuwe organisatie voor de wereldeconomie aan voor iedereen gelijke sociale en ecologische normen onderworpen. De beschreven basisgedachte is een consequente doorontwikkeling van de Sustainable Development Goals (SDGs) met 17 mondiale doelen voor een duurzame ontwikkeling tot in 2030. SDG-doelstelling nr. 16 “Vrede, justitie en sterke publieke diensten” zet de piketpaaltjes helder neer:

“Bevorder vreedzame en inclusieve samenlevingen met het oog op duurzame ontwikkeling, verzeker toegang tot justitie voor iedereen en creëer op alle niveaus doeltreffende, verantwoordelijke en open instellingen.”

1.5 Wie zal de verandering tot stand brengen?

Omdat de politiek altijd nog een samenspel van maatschappelijke krachten is, is voor de realisering van dit scenario, net als bij de besluitvorming om het gebruik van kernenergie te beëindigen, een brede maatschappelijke beweging nodig. Net als tijdens de succesvolle Jubilee2000 campagne om de schulden van ontwikkelingslanden kwijt te schelden, kunnen de kerken in deze een succesvolle voorhoedefunctie vervullen, vooral waar het de omzetting van de Sustainable Development Goals (SDGs) betreft. Deze kunnen door de oecumenische beweging aangegrepen worden en in het maatschappelijk middenveld worden inge-

bracht. De brede discussie over deze duurzaamheidsdoelen kan voor de uiteindelijke omzetting bijzonder behulpzaam blijken te zijn.

Op basis van het initiatief van de Protestantse Kerk in Baden, dat vanaf 2018 in een kerkelijk-maatschappelijk bondgenootschap (ook met andere geloofsgemeenschappen) in heel Duitsland uit kan monden, kunnen in het bijzonder kerkelijke netwerken in Europa zich tot het jaar 2040 voor een acceptatie van een duurzaam civiel veiligheidsbeleid inzetten.

1.6 Focus op de Duitse bijdrage

Het positieve scenario heeft een focus op Duitsland, omdat de opstellers ervan duidelijk willen maken welke beleidsmatige speelruimte en welke mogelijkheden hun land en hun mensen hebben bij de demilitarisering van het Europese veiligheidsbeleid – samen met iedereen van welke afkomst, religie of nationaliteit ook, die zich eveneens op deze weg wil begeven.

1.7 Feiten- en bronnenmateriaal

De in het positieve scenario opgevoerde concrete voorbeelden en gegevens zijn tot en met het jaar 2017 op feiten gebaseerd uit het Vierde Verslag van de Bondsregering over de concretisering van het Actieplan "Civiele crisispreventie, conflictoplossing en vredeshandhaving" of uit de Visienota "Crisis verhinderen, conflicten overwinnen, vrede bevorderen".[5]

Het positieve scenario vormt eigenlijk de samenvoeging en doorontwikkeling van een groot aantal door andere auteurs aangeleverde bijdragen. Deze zijn in de literatuurverwijzing te vinden.

8 Vgl. Die Bundesregierung (2017) und Die Bundesregierung (2014).

1.8 Langere versie en verdere verspreiding van het scenario

De inhoud van dit scenario is complex en vereist daarom een uitvoerige uiteenzetting. Dat hebben de opstellers gedaan in de langere versie aan de hand van veel concrete historische en actuele voorbeelden van geweldloos handelen op lokale, nationale en internationale schaal.

Wij verzoeken u deze korte versie te beschouwen als aansporing om ook de langere versie te lezen – in de langere versie vindt u als aanvulling op de twee in deze korte versie opgevoerde praktische voorbeelden, nog talrijke andere, even concrete voorbeelden van hoe civiel veiligheidsbeleid op dit moment al bijzonder succesvol functioneert.

Met het scenario „Veiligheid opnieuw bekeken – van een militair naar een civiel veiligheidsbeleid" willen de opstellers de publieke discussie over veiligheid en vrede een nieuwe richting geven. Om het scenario in een bredere kerkelijke en maatschappelijke kring toegankelijk te maken en in de kerkelijke en maatschappelijke debatten in te brengen, hebben we uw ondersteuning nodig. Graag presenteren we het scenario bij conferenties en bijeenkomsten.

De gedetailleerde versie van het scenario, meerdere exemplaren van deze korte versie alsook een grafische presentatie van het scenario zijn te verkrijgen bij Stefan Maaß, verantwoordelijke voor het proces "Kerk van Rechtvaardige Vrede worden" in de Protestantse Kerk in Baden, Postfach 2269, 76010 Karsruhe, email: stefan.maass@ekiba.de

Nadere informatie over het vredes-ethische proces van de Protestantse Kerk in Baden is te vinden op de homepage www.kirche-des-friedens.de en actuele informatie over het onderhavige scenario onder www.ekiba.de/friedensszenario.

2 POSITIEF SCENARIO “DUURZAME CIVIELE VEILIGHEID”

2.1 Van 2018 tot 2040 – Mijlpalen van de ontwikkelingsgang

2017: Minister Von der Leyen van Defensie pleit voor civiele veiligheidsbeleid

Defensieminister Von der Leyen pleit voor de versterking van de civiele pijler van het Europese Veiligheids- en DefensieBeleid (EVDB)[9]. Zowel de diplomatie als de ondersteuning van de economische ontwikkeling van de buurlanden van de EU moet in de toekomst versterkt worden.

2018: De Protestantse Kerk in Baden start een publiek debat over het scenario

De synode van de Protestantse Kerk in Baden geeft de leiding van de kerk de opdracht om het door haar aanvaarde scenario “Sicherheit neu denken – Von der militärischen zur zivilen Sicherheitspolitik” samen met andere maatschappelijke en kerkelijke organisaties tot in het jaar 2019 in de Duitse en Europese debatten in te brengen. Bovendien wordt het scenario samen met ander regionale kerken in Duitsland, het samenwerkingsverband Ziviler Friedensdienst (burgervredeswerk), het actiecomité dienst voor de vrede (AGDF), de vereniging voor vredeswerk binnen de Evangelische Kerk in Duitsland, de ontwikkelingsorganisaties Brot für die Welt, Misereo en Missio, het platform voor vreedzame conflicthantering, het netwerk van de Duitse vredesbeweging, de vredesalliantie, de Berghof Stichting, Pax Christi, de protestantse werkgroep voor dienstweigering, de bond voor sociale verdediging, de verzoeningsbond, de werkplaats voor geweldloze actie en vele andere organisaties in meer dan 500 bijeenkomsten gepresenteerd.

In het ministerie van Buitenlandse zaken wordt de in 2015 opgerichte afdeling S – Humanitaire hulp, crisispreventie, stabilisering en postconflict vredesopbouw van 500 naar 1.000 ambtenaren uitgebreid. Een publiekscampagne van maatschappelijke mensenrechtenorganisaties en kerken leidt tot de inperking van het aandeel gewelddadige films en van geweld bevattende reclame-uitingen voor dit soort films op de publieke televisiekanalen.

2019: De Evangelische Kerk in Duitsland bepleit een studie naar een duurzaam civiel veiligheidsbeleid voor Duitsland

Via het Europese netwerk van Church & Peace, de internationale verzoeningsbond IFOR, de gemeenschap van protestantse kerken in Europa, de Conferentie van Europese Kerken, de Commissie van Bisschopsconferenties in de Europese Gemeenschap (COMECE) en de Wereldraad van Kerken in Genève wordt het scenario bovendien in een Europese context in het maatschappelijk debat betrokken.

De voorzitter van de vereniging voor de Bundeswehr, Wüstner, klaagt in het openbaar dat de Bondsdag het Duitse leger geen heldere doelstellingen bij inzet in het buitenland meegeeft en daardoor de soldaten regelmatig in onhoudbare situaties brengt.

De Evangelische Kerk in Duitsland (EKD) stelt dat de inzet van het Duitse leger in het buitenland steeds minder vaak voldoet aan de in 2007 door haar opgestelde criteria voor een ethisch aanvaardbare militaire geweldinzet in uiterste instantie. De EKD bepleit in samenhang met de campagne de financiering van een omvangrijke studie naar de mogelijkheden en grenzen van een duurzaam civiel veiligheidsbeleid door de Bondsregering.

9 Dat heeft Defensieminister Von der Leyen mondeling in de ARD televisie-uitzending „Anne Will“ van 22 januari 2017 gedaan.

De verstrekkende traumatisering van soldaten door hun inzet in het buitenland werkt steeds meer door in het publieke bewustzijn.

Het scenario voor een duurzaam civiel veiligheidsbeleid komt dankzij de door verschillende kerken en maatschappelijke organisaties gefinancierde advertenties in kranten, grote reclameposters en actiedagen in de hele Bondsrepubliek onder de aandacht van een breed publiek. Verschillende nieuws- en actualiteitenprogramma’s berichten over het scenario en vertegenwoordigers van het scenario worden uitgenodigd voor verschillende talkshows op televisie.

In Oostenrijk, Zweden en Nederland worden de ideeën van het scenario zowel door de samenleving, de kerken als de regeringen zeer positief opgepakt.

2020: Oprichting van een campagne vanuit de samenleving voor een civiel veiligheidsbeleid

Een landelijke campagne voor een civiel veiligheidsbeleid gaat van start met circa 30 lidorganisaties die samen als doel het door hen voorgestaan en in 2025 te nemen besluit van de Bondsdag formuleren. Het lidmaatschap van deze als onafhankelijke vereniging georganiseerde campagne verplicht de aangesloten organisaties slechts tot dat tijdstip (2025).

Vijftien van de 30 lidorganisaties van de campagne stellen een medewerker voor de campagne beschikbaar. Een campagneraad met vertegenwoordigers van de Protestantse Kerk in Baden en van andere kerkelijke en maatschappelijke organisaties draagt gezamenlijk zorg voor de afstemming van de planning van het campagnebeleid en van de concrete acties. Het eerste zwaartepunt in de campagne is de oproep aan de regering om op Europees en internationaal niveau een alomvattend wereldwijd verbod op kernwapens te ondersteunen.

Verschillende grote terreuraanslagen leiden tot gevoelens van onveiligheid in Duitsland, Frankrijk en de Benelux-landen. Het komt tot gewelddadige demonstraties van burgers die een uittreden uit het Schengenverdrag bepleiten. Duitsland en de Benelux-landen reageren daarop met een verdere versterking van hun politiemachten en een uitbreiding van het inburgeringsprogramma.

2021: Beëindiging wapenexportgaranties door de overheid

De Bondsdag besluit tot een definitieve verwijdering van kernwapens op Duits grondgebied. Duitsland lobbyt met toenemend succes op Europees en internationaal niveau voor een alomvattend wereldwijd verbod op kernwapens.

De “Aktion Aufschei – Stoppt den Waffenhandel!“ leidt tot een Bondsdagbesluit om wapenexportgaranties door de overheid te beëindigen. Haar oproep om alle wapenexporten te beëindigen wordt door de landelijke campagne voor een civiel veiligheidsbeleid overgenomen. Door succesvolle actiecampagnes en een zeer creatief publiciteitsbeleid verkrijgt de campagne voor een civiel veiligheidsbeleid al meer dan 1.000 lidorganisaties. In de aanloop op de Bondsdagverkiezingen in 2021 slaagt de campagne er via talloze forumdiscussies in heel Duitsland in om het scenario “Sicherheit neu denken” bij alle Bondsdagkandidaten van alle partijen bekendheid te geven.

2022: Opdracht tot een studie over een duurzaam civiel veiligheidsbeleid

De dialoog van de in de campagne samenwerkende maatschappelijke en kerkelijke organisaties met Bondsdagleden en leden van de Bondsregering wordt geïntensiveerd door op elkaar aansluitende bijeenkomsten van kerkelijke academies en politieke stichtingen.

Een in heel Duitsland gevoerd briefkaartenactie aan de Bondsdagleden gecombineerd met creatieve bijeenkomsten in elk kiesdistrict bevordert en ondersteunt deze dialoog.

De EKD slaagt er in samenwerking met de campagne in om de Bondsregering opdracht te laten geven tot een omvangrijke studie naar de mogelijkheden en grenzen van een duurzaam civiel veiligheidsbeleid.

Politici van de conservatieve partijen en vertegenwoordigers van de wapenindustrie richten de “Organisatie voor militaire veiligheid”

op, die met paginagrote krantenadvertenties in alle grote dagbladen en in televisiereclame-boodschappen voor het handhaven van het bestaande militaire veiligheidsbeleid pleit.

2023: Pauselijke encycliek “Fructus justitiae pax”

Als de paus in zijn encycliek “Fructus justitiae pax – de vrucht van gerechtigheid zal vrede zijn” (Jesaja 32 : 17) alle staten, in het bijzonder de industrielanden, oproept hun financiele middelen duidelijk van militair naar niet-militair veiligheidsbeleid over te hevelen, sluiten zich steeds meer parochies en kerken in Duitsland en Europa bij de campagne aan die aan het eind van het jaar reeds 3.000 ondersteunende organisaties telt.

De Bondsregering besluit, op aanwijzing van het Grondwettelijk Hof en ter invulling van de in artikel 4 lid 1 van de Duitse grondwet gegarandeerde bescherming van het geweten, tot de verordening dat geen enkele belastingbetaler tegen zijn geweten in gedwongen mag worden financieel bij te dragen aan bewapening en het leger. Steeds meer mensen beroepen zich op dit recht, zodat ook enkele partijen ertoe overgaan de afbouw van het Duitse leger in hun verkiezingsprogramma’s op te nemen.

Zowel de Evangelische als de Rooms-Katholieke Kerk in Duitsland zetten zich in hun Europese netwerken in voor de acceptatie in de overige EU-lidstaten van de beoogde demilitarisering van het Europees veiligheidsbeleid door het Duitse duurzaamheidsbeleid.

Bij opiniepeilingen spreekt zich al 40% van de bevolking uit vóór de realisatie naar een civiel veiligheidsbeleid door Duitsland.

2024: Studie van de Bondsregering adviseert tot de realisatie van het campagnescenario

De in opdracht van de Bondsregering uitgevoerde studie naar de mogelijkheden en grenzen van een duurzaam civiel veiligheidsbeleid levert het bewijs voor de economische en politieke doelmatigheid van een civiele verzekering van de vrede zowel wat de ingezette middelen betreft, als met betrekking tot die voorgenomen doelen en adviseert een trapsgewijze uitvoering van het door de campagne bepleite scenario.

De campagne voor een civiel veiligheidsbeleid ondervindt dankzij de maandenlange, in de hele Bondsrepubliek gevoerde acties van haar inmiddels 5.000 lidorganisaties bij verschillende vestigingen van de Bundeswehr en de brede ondersteuning vanuit de bisdommen en regionale kerken veel aandacht in de media en sympathie. Bij opiniepeilingen spreekt inmiddels 60% van de bevolking zich uit voor een duurzaam civiel veiligheidsbeleid.

2025: Bondsdagbesluit tot de overgang van Duitsland naar een civiel veiligheidsbeleid

Het scenario voor een door Duitsland te voeren duurzaam civiel veiligheidsbeleid krijgt op de Oecumenische Kerkendag in Bonn brede ondersteuning en beheerst de nieuwsuitzendingen in het hele land. Lijsttrekkers van bijna alle partijen staan open voor het concept en beloven een geleidelijke implementatie ervan na de volgende Bondsdagverkiezingen. In een historische zitting besluit de nieuw gekozen Duitse Bondsdag met een grote meerderheid tot de overgang van een militair naar een duurzaam civiel veiligheidsbeleid op basis van de vijf pijlers:

1. Rechtvaardige buitenlandse betrekkingen (Vormgeving van ecologisch, sociaal en economisch rechtvaardige buitenlandse betrekkingen)
2. Duurzame ontwikkeling van de EU-buurlanden (Bevordering van economische perspectieven en statelijke veiligheid in de oostelijke en zuidelijke buurstaten van de EU)
3. Deelname aan de internationale veiligheidsarchitectuur (Duitsland als lidstaat van de EU, de OVSE, de NAVO en de VN)
4. Weerbare democratie en
5. Conversie van het Duitse leger en de wapenindustrie.

Het besluit van de Bondsdag omvat ook de inzet van Duitsland voor de oprichting van een gemeenschappelijke economische zone tussen de EU en Rusland cq. de Euraziatische Economische Unie (EAEU) uiterlijk in het jaar 2030, die het fundament moet vormen voor een eveneens in 2030 overeen te komen veiligheidspartnerschap tussen de EU en Rusland. Verder omvat het besluit van de Bondsdag het bevorderen van opleidingen op het vlak van civiele conflicthantering en weerbare democratie die in de toekomst door de lidorganisaties van de in oprichting zijnde maatschappelijke Vereniging Geweldloosheid zullen worden aangeboden.

De bestaande subcommissie van de Bondsdag voor “civiele crisispreventie en veiligheidsnetwerken” wordt omgevormd tot de Bondsdagcommissie “Weerbare Democratie”.

2026: Onderhandelingen tussen de EU en Rusland om te komen tot een economische zone

Na het bereiken van het besluit van de Bondsdag om het scenario te realiseren, wordt de in 2020 voor een bepaalde tijdsduur opgerichte campagneorganisatie voor een civiel veiligheidsbeleid opgeheven. Als opvolger-organisatie wordt de Duitsland-brede maatschappelijke Vereniging Geweldloosheid opgericht met bij de oprichting 2.500 organisaties en 7.500 individuen als lid. Deze vereniging ontwikkelt in samenwerking met de kerken en de overheid een netwerk van medewerkers die overal in het land opleidingen verzorgen en ook campagnes voor het implementeren van pijler IV “Weerbare Democratie” en begeleidt kritisch-constructief de uitvoering van het besluit van de Bondsdag in het binnenland.

Tegelijkertijd vormt zich op Europees niveau onder penvoering van de Wereldraad van Kerken in Genève een uit maatschappelijke en kerkelijke organisaties uit de EU en de EAEU bestaand Forum Civiele Veiligheid. Dit Forum voert verschillende campagnes in de kerken en samenlevingen van de lidstaten van de EU en de EAEU voor het concept van een Inclusieve Civiele Veiligheid in lijn met het scenario.

De Duitse regering neemt het initiatief tot de heroprichting van de organisatie Desertec door de EU en de landen die aan de Middellandse Zee grenzen. Het doel van deze organisatie is het toepassen van de ecologisch-sociale visie van de Sustainable Development Goals van de Verenigde Naties.

Onder auspiciën van de OVSE beginnen op initiatief van Duitsland de EU en EAEU, die Rusland, Wit-Rusland, Kazachstan, Armenië en Kirgizië omvat, onderhandelingen over de vorming van een gemeenschappelijke economische zone van Lissabon tot Vladivostok. Deze gemeenschappelijke economische zone moet de basis voor een tegelijkertijd overeen te komen veiligheidspartnerschap tussen de EU en Rusland vormen.

2027: Het ITHW neemt de eerste uitrustingen van de Bundeswehr over

Als gevolg van de conversie van de Bundeswehr neemt het Internationaal Technische Hulp Werk (ITHW) de civiel te gebruiken uitrusting over voor een versterkte, toekomstige civiele inzet van de wereldwijde geneeskundige en technische rampenhulp.

Wapenbedrijven ontwikkelen en bouwen de voor de ITHW benodigde uitrusting en beginnen op deze wijze aan de conversie van het vervaardigen van militaire naar civiele producten.

De NAVO uit kritiek op het in 2025 genomen besluit van de Bondsdag om Duitsland een transitie tot een alomvattend civiel veiligheidsbeleid te doen maken. De regering houdt stand tegen de druk van de andere NAVO-lidstaten en wijst daarbij op de eenduidige instemming van de Duitse bevolking met de transformatie waartoe besloten is. De Verenigde Staten passen vervolgens de samenwerking van hun geheime diensten met de Duitse aan.

2028: Begin van de onderhandelingen over een veiligheidspartnerschap met Rusland

Op basis van de veelbelovende onderhandelingen over de vorming van een gemeenschappelijk economische zone tussen de EU en Rus-

land / de EAEU beginnen ook de onderhandelingen over de opbouw van een veiligheidspartnerschap met Rusland onder auspiciën van de OVSE.

De Münchener Veiligheidsconferentie en de Bondsacademie voor Veiligheidsbeleid passen hun programma’s zo snel mogelijk aan aan het in 2025 genomen besluit van de Bondsdag, d.w.z. aan het nagestreefde zuiver civiele veiligheidsbeleid. Daaraan hebben ook de projectgroepen „Münchener Veiligheidsconferentie veranderen“ en de landelijke campagne voor een civiel veiligheidsbeleid bijgedragen.

2029: Geweldloze Omgang met Conflicten en Weerbare Democratie worden verplichte lesstof op alle scholen

Na het in 2025 met de deelstaten afgestemde besluit van de Bondsdag voeren de deelstaten de Geweldloze Omgang met Conflicten en Weerbare Democratie als verplichte lesstof op alle scholen in. Het onderwijs wordt in het hele land in afstemming met het ministerie van Onderwijs door maatschappelijke organisaties van de Vereniging Geweldloosheid gegeven en verantwoord om het belang van een functionerend maatschappelijk middenveld voor een weerbare democratie te onderstrepen.

2030: Economische en Veiligheidsovereenkomst met Rusland / de EAEU

Onder auspiciën van de OVSE wordt de economische en veiligheidspartnerschap tussen de EU en Rusland / de EAEU opgericht. Met de vorming van een gemeenschappelijke economische zone van Lissabon tot Vladivostok beëindigt Europa de economische scheidslijn die met de Oekraïnecrisis van 2014 haar hoogtepunt bereikte. In het overeen gekomen partnerschap worden zowel de economische en veiligheidspolitieke belangen van Rusland, als die van alle andere EU- en EAEU-partners volledig erkend en met elkaar in evenwicht gebracht.

De Bundeswehr beëindigt haar informatiebijeenkomsten op Duitse scholen.

2032: Opening van het OVSE-centrum “Civiele crisispreventie en - interventie” in Stockholm en van het VN-centrum voor Sociaal Verdediging in Bonn

Het economische en veiligheidspartnerschap tussen de EU en Rusland / de EAEU maakt het mogelijk om in heel Europa tot een blijvende militaire wapenvermindering te komen en tot de opbouw van een gemeenschappelijke OVSE-politie om de naleving van de overeengekomen economische en veiligheidsbelangen tussen de deelnemende staten te garanderen. 70% van de Duitse bevolking heeft vertrouwen in het economische en veiligheidspartnerschap met Rusland / de EAEU.

Als gevolg van de Duitse bemoeienissen bouwt de OVSE haar civiele crisispreventie- en interventie tot een eigen centrum uit dat in Stockholm wordt geopend.

In Bonn wordt tegelijkertijd door de vrouwelijke Secretaris-Generaal van de VN het VN Centrum voor Sociale Verdediging als opleidingscentrum voor Weerbare Democratie ingewijd.

2035: Bondsdagbesluit tot volledige conversie van de Bundeswehr in het jaar 2040

Dankzij de intensieve samenwerking van de Duitse regering met het Forum Civiele Veiligheid en de Vereniging Geweldloosheid lukt het om de voorbereidingen te treffen voor een besluit van de Bondsdag in 2035 tot een volledige conversie van het Duitse leger tot een zuiver civiel deel van het (Internationale) Technische Hulpwerk. De OVSE krijgt het primaat voor vrede en veiligheid in Europa.

2037: De NAVO accepteert de zuiver civiele bijdrage van Duitsland aan het veiligstellen van de vrede

Op de NAVO-top accepteren de bondgenoten de toekomstige zuiver civiele bijdrage van Duitsland aan vredeshandhaving binnen het NAVO-bondgenootschap. De laatste Duitse wapenbedrijven schakelen hun productie over naar de civieltechnische uitrusting van het Internationale Technische Hulp Werk.

2040: Volledige conversie van de Bundeswehr

Het bestaande ministerie van Defensie wordt het ministerie van Civiele Crisispreventie. Het Duitse leger draagt haar laatste inrichtingen en uitrustingen over aan het Internationale Technische Hulp Werk. Duitsland heeft zijn veiligheidsbeleid compleet naar duurzaam civiele veiligheidsbeleid omgeschakeld.

2.2 De pijlers van het door Duitsland vanaf 2025 te voeren duurzame civiele veiligheidsbeleid

Volgens de richtinggevende besluiten van de Duitse Bondsdag in de jaren 2025 en 2035 rust het duurzame civiele veiligheidsbeleid van Duitsland vanaf 2025 op de volgende pijlers:

1. Vormgeving van ecologisch, sociaal en economisch rechtvaardige buitenlandse betrekkingen
2. Bevordering van economische perspectieven en statelijke veiligheid in de oostelijke en zuidelijke buurstaten van de EU
3. Deelname aan de internationale veiligheidsarchitectuur: Duitsland als lidstaat van de EU, de OVSE, de NAVO en de VN
4. Weerbare democratie
5. Conversie van het Duitse leger en de wapenindustrie

2.2.1 Rechtvaardige buitenlandse betrekkingen

Overzicht 2040

Duitsland, Oostenrijk, Zweden en Nederland

- brengen ecologisch, sociaal en economisch rechtvaardige buitenlandse betrekkingen in de praktijk met een eerlijke handelsbalans
- verhogen voortdurend het aandeel in gecertificeerde eerlijke handel
- praktiseren een levensstijl en economisch systeem, die zijn afgestemd op dat aandeel van de natuurlijke hulpbronnen van de aarde dat overeenkomt met het aandeel van de wereldbevolking van deze landen
- realiseren consequent de in 2015 in Parijs overeengekomen klimaatdoelstellingen
- investeren in samenwerking met hun Europese partners wereldwijd in de bestrijding van honger, armoede en ziekten. Met 4 miljard euro per jaar is Duitsland de grootste donor van het VN wereldvoedselprogramma.

Dit beleid heeft de volgende consequenties:

- De EU heeft de subsidiëring van export van agrarische producten stopgezet.
- De structurele benadeling van het “mondiale zuiden” door een door het Westen gedomineerde wereldhandel- en mondiale financiële ordening is ten einde.
- Er zijn wereldwijd transparante en duidelijke wettelijke regelingen en effectieve instituties in de grondstoffensector, die conflicten rond grondstofketens voorkomen en garanties bieden dat die ketens voldoen aan milieu- en sociale normen.
- Duitsland betaalt jaarlijks 6 miljard euro aan het VN fonds voor duurzame ontwikkeling. Het ministerie voor economische samenwerking en ontwikkeling investeert bovendien nog eens 6 miljard per jaar in wereldwijde klimaatmaatregelen.

Het mondiale ontwikkelingspolitieke grondstofinitiatief

Het begin 2012 genomen ontwikkelingspolitieke grondstofinitiatief (GeRi) ondersteunt de totstandkoming van transparante en duidelijke wettelijke regelingen en de opbouw van effectieve instituties in de grondstoffensector.

Op basis van de aanbevelingen van de G8-top van 2007 in Heiligendamm, ontwikkelde het Federaal Instituut voor Aardwetenschappen en Grondstoffen in 2007 en 2008 in opdracht van de Duitse regering samen met partnerinstellingen een grondstof-certificeringssysteem (Gecertificeerde handelsketens – Certified Trading Chains), dat in de eerste plaats gericht was op de problemen van de ambachtelijke kleinschalige grondstofwinning en naast het voorkomen van conflicten ook andere milieu- en sociale standaarden toetste.

Na een succesvolle proefperiode rond vijf mijnen in Rwanda, werd de Duitse ondersteuning van deze certificeringsmaatregelen eerst naar het Grote Merengebied en later naar het hele Afrikaanse continent en wereldwijd uitgebreid.

De relevantie van het thema grondstoffen en crisispreventie en de Duitse activiteiten op dit gebied blijkt internationaal uit de in 2014 verschenen EU ontwerpverordening voor de verantwoorde import van tin, tantaal, wolfraam en goud.

2.2.II Duurzame ontwikkeling van de EU Nabuurlanden

Overzicht 2040

- De landen in Afrika, in het Midden-Oosten en in Oost-Europa vormen een stabiele vredesgordel als buurlanden van de EU.
- Vanaf 2030 reguleert het Economische en Veiligheidspartnerschap tussen de EU en de door Rusland geleide EAEU de economische belangen van alle deelnemende landen in een gemeenschappelijk verdrag waardoor een gemeenschappelijke economische zone tot stand is gekomen.
- Duitsland is de belangrijkste ondersteuner van de Afrikaanse Vredes- en Veiligheids-Architectuur (APSA) en draagt met meer dan 60% van de betreffende EU-ondersteuning aan het budget van de Afrikaanse Unie (AU) bij.
- Duitsland draagt jaarlijks 12 miljard euro bij aan het VN ontwikkelingsplan van de EU met de lidstaten van de Afrikaanse Unie en die van de Arabische Liga. Speerpunten daarbij zijn eerlijke handel, goed bestuur, duurzame investeringen in de private en de publieke sector, economische ontwikkeling van onderop, stimulering eigen initiatieven en werkgelegenheid.
- De Afrikaanse landen en die in het Midden-Oosten leveren een aandeel van 30% in de energiebehoefte van de EU uit hernieuwbare energiebronnen. Daartoe investeert Duitsland jaarlijks 5 miljard euro extra in de energie-infrastructuur van de landen die aan de Middellandse Zee grenzen.

Het VN-ontwikkelingsplan met Afrika en het Midden-Oosten[10]

Het VN-ontwikkelingsplan is gebaseerd op de volgende drie pijlers:

1. Economie, handel en werkgelegenheid
2. Vrede en Veiligheid
3. Democratie en rechtsstatelijkheid

Voor de samenwerking gelden de volgende regels:

- verbod op schadelijke export naar Afrika, transitie van vrije handel naar eerlijke handel, bevordering van economische structuren en doelgerichte opbouw van productie die waarde toevoegt op de plaats waar de grondstoffen gewonnen of geproduceerd worden.

10 Een inhoudelijke verbreding van BMZ (2017).

- voldoen aan internationale milieu- en sociale standaarden.
- opheffen van internationale belastingparadijzen; verbod op illegale geldstromen uit Afrika – ook door druk uit te oefenen op internationale financiële markten en banken.
- beperking van wapenexporten naar Afrika, in het bijzonder die van kleine wapens.
- druk op regeringen die religieus extremisme in Afrika financieren en daarmee hele regio’s destabiliseren.

Motor van dit ontwikkelingsplan is een nieuwe economisch beleid, dat gericht is op de diversificatie van de economie, de opbouw van productieketens, de doelgerichte bevordering van landbouw en van kleine en middelgrote ondernemingen, de waardering van ambachtelijke bedrijvigheid en daarmee op het ontstaan van een nieuwe middenstand. Europa ondersteunt dit proces met een versterking van de toegang tot de binnenmarkt van de EU en de afbouw van bestaande handelsbeperkingen.

Versterking van de vredes- en veiligheidsarchitectuur in Afrika en het Midden-Oosten

Het in het jaar 2013 gepubliceerde rapport “Ontwikkeling voor Vrede en Veiligheid: Ontwikkelingspolitieke betrokkenheid in de context van conflict, fragiliteit en geweld” benadrukt het belang van geïnstitutionaliseerde en juridisch vastgelegde mechanismen van politieke bemoeienis en uitonderhandelde belangen als voorwaarden voor een vreedzame en inclusieve ontwikkeling in de landen die direct aan de Europese Unie grenzen.

Centrale partners bij het voorkomen en verminderen van conflicten in Afrika zijn de Afrikaanse Unie (AU) en andere regionale organisaties die samen de Afrikaanse Vredes- en Veiligheids-Architectuur (APSA) vormen. Duitsland is de belangrijkste ondersteuner van de APSA, met name als het gaat om de financiering van lopende vredesmissies, en draagt met meer dan 60% bij aan de betreffende EU-ondersteuning van de AU-begroting.

Ondersteuning van regionale civiele vrede veiligstellende trainingscentra in Afrika

Een belangrijk speerpunt in de te nemen maatregelen is de ondersteuning van de regionale civiele vrede veiligstellende trainingscentra in Afrika. Het gaat daarbij met name om de bevordering van de opleiding van Afrikaanse politiemensen voor VN- en AU-vredesmissies.

Zo financiert de Duitse regering sinds 2008 opleidingsprogramma’s aan het Kofi Annan International Peacekeeping Training Center (KAIPTC) in Accra, Ghana. Sinds 2012 konden meer dan 100.000 West-Afrikaanse politiemensen opgeleid worden.

De ondersteuning van Afrikaanse regionale civiele vrede veiligstellende trainingscentra is gekoppeld aan een Duitse stimulering van UNITAR (United Nations Institute for Training and Research). UNITAR ondersteunt de Afrikaanse civiele vrede veiligstellende trainingscentra en bouwt een regionaal Afrikaans netwerk op van dit soort centra.

Integratie van de economische zones van Rusland / de EAEU en de EU

Op initiatief van Duitsland, Oostenrijk, Zweden en Nederland wordt in 2026 door de EU en de in 2014 opgerichte Euraziatische Economische Unie EAEU (Rusland, Wit-Rusland, Kazachstan, Armenië en Kirgizië) een begin gemaakt met onderhandelingen over de opbouw van een gemeenschappelijke economische zone van Lissabon tot Vladivostok. Dankzij dit economisch partnerschap komt Europa vanaf 2030 haar economische scheidslijn te boven die in 2014 met de Oekraïnecrisis haar hoogtepunt bereikte, omdat in dit partnerschap zowel de economische belangen van Rusland als die van alle andere EU- en EAEU-partners alomvattend erkent en met elkaar in evenwicht zijn gebracht.

2.2.III Deelname aan de internationale veiligheidsarchitectuur (EU, OVSE, NAVO, VN)

Overzicht 2040

- De OVSE is de centrale organisatie voor early warning, crisispreventie, conflictoplossing en post-conflict vredesopbouw in geheel Europese. Als suborganisatie van de VN bemoeit zij zich met louter civiele en politionele middelen met conflicten die zich binnen Europa voordoen.
- Vanuit het perspectief van inclusieve veiligheid wordt veiligheid in Europa gedefinieerd vanuit de veiligheidsbelangen van alle betrokkenen. De eigen veiligheid betreft steeds ook de veiligheid van de landen naast ons en tegenover ons.
- Duitsland investeert jaarlijks 6 miljard euro in de opbouw van een pan-Europese VN-politiemacht onder het gezag van de OVSE, die dankzij haar permanente inzetbaarheid net zo snel en langdurig ingezet kan worden als wat men voorheen enkel van legermachten kende.
- De NAVO accepteert de louter civiele bijdrage van haar lidorganisaties Duitsland en Nederland.
- De training van de bevolking in weerbare democratie vormt een pijler van het inclusief veiligheidsbeleid binnen de EU, de OVSE en de NAVO.[11]
- Duitsland draagt met meer dan 5.000 politie- en 50.000 burgervredeswerkers bij aan internationale VN-vredesmissies en levert de grootste financiële bijdrage aan het VN-vredesopbouw fonds.
- Duitsland zet zich intensief in voor het doel om VN-vredesmissies in het algemeen als politie-inzet te organiseren en organiseert jaarlijks een VN-politieconferentie.
- De VN-Veiligheidsraad bestaat thans uit vertegenwoordigers van regionale continentale veiligheidsraden.

Van het paradigma ‘Nationale veiligheid’ naar het paradigma ‘Inclusieve veiligheid’[12]

Inclusieve veiligheid is een ontwerp dat bij Europese veiligheid de veiligheidsbelangen van alle betrokkenen in aanmerking neemt als basis voor een Europese vredesorde. De eigen veiligheid moet derhalve steeds ook de veiligheid van de landen naast ons en tegenover ons in aanmerking nemen. Veiligheid is niet meer vóór eenieder, maar alleen mèt eenieder te realiseren. Inclusieve veiligheid berust op de acceptatie van wederzijdse economische en politieke afhankelijkheden en op de gezamenlijke en ondeelbare verantwoordelijkheid voor de vrede. Daarbij worden maatschappelijke verschillen erkent. Het belangrijkste doel zijn co-existente relaties waarbij men het niet volledig eens hoeft te zijn, maar een brede belangenafweging mogelijk wordt gemaakt.

Terwijl in het Witboek 2016 van de Duitse regering over veiligheidsbeleid onder het paradigma van een louter nationale veiligheid onze eigen belangen als van nature gerechtvaardigd worden gepresenteerd en dat die met alle daarop gerichte middelen overal ter wereld gerealiseerd zouden mogen worden – ook met militaire middelen – wordt de politieke optie om van dat recht af te zien niet tot de handelingsmogelijkheden gerekend. De hieraan verbonden bedreigingen voor de wereldvrede en de internationale veiligheid die ontstaan als alle landen dit recht voor zichzelf zouden opeisen, vermeldt het Witboek niet.

In de lijn van het Actieplan “Civiele crisispreventie, conflictoplossingen vredesconsolidering” uit 2004, laatstelijk bijgewerkt in 2017 onder het motto “Crises voorkomen, conflicten oplossen, vrede bevorderen”, bouwt Duitsland voor en na de in 2025 en 2035 genomen besluiten van de Bondsdag voor een duurzaam civiel vredesbeleid zijn bijdragen

11 In aansluiting op FEST (uitg. (2017).

12 Vgl. FEST (uitg.) 2017, p. 8.

aan niet-militaire vredesveiligstelling in VN-, EU- en OVSE-verband uit.

EU – Gemeenschappelijk Veiligheids- en DefensieBeleid (EVDB)

Conform artikel 42 lid 1 van het EU-verdrag is het Europees Veiligheids- en DefensieBeleid een integraal bestanddeel van het Gemeenschappelijk Buitenland- en VeiligheidsBeleid. “Zij biedt de Unie een door civiele en militaire middelen ondersteunde handelingsmogelijkheid. Deze middelen staan de Unie ter beschikking bij missies buiten de Unie gericht op vredeshandhaving, conflictpreventie en versterking van de internationale veiligheid in overeenstemming met de beginselen van het Handvest van de Verenigde Naties”.

Duitsland, Oostenrijk, Zweden en Nederland nemen vanaf 2030 uitsluitend deel aan civiele operaties in het kader van het GVDB. Deze spelen weliswaar vanaf het begin van de jaren 2020 een in verhouding tot de militaire componenten van het GVDB steeds grotere rol, doch pas vanaf het Bondsdagbesluit van 2025 en de daaruit voortvloeiende aanzienlijke verhoging van de financiële middelen voor de civiele componenten van het GVDB kan dit zich tot een betekenisvolle pijler van het Europese veiligheids- en defensiebeleid ontplooien.[13]

OVSE – Centrale organisatie voor vrede en veiligheid in Europa

De OVSE (Organisatie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa) is voor Duitsland de centrale organisatie voor early warning, crisispreventie, conflictoplossing en vredesopbouw in geheel Europa.

Volgens het Bondsdagbesluit van 2025 zal Duitsland zich ervoor inzetten dat de OVSE met haar 57 lidstaten in met vereende krachten van alle Europese landen tot het enige veiligheidssysteem in Europa op- en uitgebouwd wordt. Als suborganisatie van de VN – zoals beschreven in Hoofdstuk VIII van het VN-Handvest – dient zij toekomstige conflicten binnen Europa met louter civiele en politionele middelen te hanteren. In samenhang met de opbouw van een internationale OVSE-politie moeten de verschillende nationale legermachten sterk gereduceerd worden. Deze ontwikkeling wordt mogelijk gemaakt door het economische en veiligheidspartnerschap tussen de EU en de Euraziatische Economische Unie EAEU onder leiding van Rusland, die vanaf 2030 de economische belangen van alle deelnemers in een gemeenschappelijk verdrag door de vorming van een gemeenschappelijke economische zone regelt.

NAVO – Duitsland als louter civiele actor

Vanaf de Tweede Wereldoorlog was de vredesbeweging in Duitsland sterk verankerd. Reeds de vreedzame revolutie, die in 1989 die Muur tussen West- en Oost-Duitsland deed instorten, gaf grond aan de hoop dat conflicten in de toekomst in het algemeen met geweldloze middelen op te lossen zouden zijn.

De opeenvolgende Duitse regeringen hebben sindsdien ook steeds de voorkeur voor civiele middelen om conflicten op te lossen beleden. Het gebruik van militair geweld geldt steeds als laatste middel. Tot 2016 investeerde Duitsland met 36 miljard euro per jaar echter tien keer zoveel in de militaire als in de civiele conflicthantering en -preventie.[14]

Tot 2024 verhoogt Duitsland zijn jaarlijkse uitgaven voor militaire verdediging zelfs nog tot boven de 60 miljard euro per jaar.

Met het Bondsdagbesluit van 2025 werkt de erkenning door van het feit dat investeringen in militaire vredeshandhaving zowel economisch als sociaal de vergelijking met louter civiele vredeshandhaving niet langer kunnen doorstaan.

Vanuit de erkenning van haar eigen gewelddadige geschiedenis tot 1945 èn als uitnodiging

13 Deze structuren zijn onderdeel van het realisatieverslag van de Duitse regering aangaande het Actieplan „Civiele crisispreventie, conflictoplossing en vredesconsolidering”, verslagperiode 2010-2014, vgl. Die Bundesregierung 2014.

14 Vgl. Bund für Soziale Verteidigung, januair 2017, p. 1.

voor andere landen besluit Duitsland in 2025 om tot 2040 als NAVO-bondgenoot consequent te demilitariseren en zijn bijdrage aan de gemeenschappelijke veiligheid naar de op te bouwen instrumenten van de OVSE over te hevelen. Daartoe wordt de in 2015 binnen het ministerie van Buitenlandse Zaken nieuw opgerichte afdeling S “Crisispreventie, Stabilisering en Postconflict Vredesopbouw” als in 2024 sterk uitgebreid.

Aanvankelijke reageren de NAVO-partners weliswaar met bijzondere heftigheid op de toenemende focus van Duitsland op civiel veiligheidsbeleid, maar naarmate de Duitse diplomatie in toenemende mate succesvol blijkt in de vorming van het economische en veiligheidspartnerschap tussen de EU en de EAEU en in de niet langer te ontkennen bijdragen van de burgervredeswerkers in het voorkomen en terugdringen van crises groeit de bereidheid om de volledige focus van Duitsland op politioneel en civiel veiligheidsbeleid te accepteren.

Vanaf 2040 draagt Duitsland vervolgens uitsluitend met civiele eenheden onder auspiciën van de OVSE bij aan de inclusieve veiligheid in Europa en in de wereld. Waar deze bijdrage aanvankelijk nog sceptisch bekeken en bestreden wordt, groeit binnen de NAVO toch de erkenning. Burgervredeswerkers en de training van de bevolking in weerbare democratie ontwikkelen zich tot pijlers van de OVSE en zijn als bijdrage aan het Europese Veiligheids- en DefensieBeleid ook in het denken en handelen van de NAVO verankerd.

VN - De wereldwijde veiligheidsarchitectuur

Vanaf 11 september 2001 went de wereld er steeds meer aan dat afzonderlijke groepen en staten zichzelf het recht voorbehouden oorlog tegen andere staten, semi-statelijke groeperingen of terroristische organisaties te voeren – ook zonder expliciet mandaat op basis van hoofdstuk VI van het VN Handvest.

Met de reductie en uiteindelijk de stopzetting van de – veelal twijfelachtige – deelname aan internationale militaire missies dwingt de Bondsdag met zijn besluiten van 2025 en 2035 de Duitse regering zich nadrukkelijk voor een versterking in plaats van een verdere verzwakking van de VN in te zetten en zich daar nog sterker als tot dan toe met diplomatieke en humanitaire middelen aan te verbinden. Dat betreft zowel de versterking en de inzet van de beschikbare instrumenten van de VN tot vreedzame conflictpreventie en -hantering, als ook hun hervorming en uitbreiding.

Als richting gevend kan tot het jaar 2030 het model van “Just Policing” verder ontwikkeld worden, zoals dat in de zogeheten Katholiek-Doopsgezinde dialoog in de Verenigde Staten is geformuleerd en in een studie uit 2017 van het onderzoekscentrum van de Evangelische Studiegemeenschap FEST is aanbevolen als preventiemaatregel voor de internationale gemeenschap bij een bedreiging van de wereldvrede.[15]

Daarnaast zet Duitsland zich er vanaf 2025 voor in de opkomende machten in het mondiale zuiden een duidelijk grotere mogelijkheid te bieden tot deelname aan de VN-organisatie die meer bij hen en hun potentieel past en die hen in staat stelt een meer gelijkberechtigde rol te spelen in het mede vorm geven van de internationale rechtsorde. Tegelijkertijd bevordert Duitsland de uitbreiding van het internationaal strafrecht in VN-verband.

Sterke deelname aan VN-vredesmissies

Nam Duitsland in 2014 slechts met 19 politie- en 63 burgervredeswerkers deel aan internationale vredesmissies van de VN[16], tot 2030 stijgt deze deelname tot 1.000 politie- en 2.000 burgervredeswerkers. In 2017 verplichtte de Duitse regering zich in haar beleidsnota “Crises voorkomen, conflicten beëindigen en vrede bevorderen” tot een langdurige, sterke en gekwalificeerde ondersteuning van internationale missies (hoofdstuk 3.2.2). Na het besluit van de Bondsdag van 2025 bouwt Duitsland zijn betrokkenheid bij internationale VN-vredesmissies uit tot meer dan 5.000 politie- en 50.000 burgervredeswerkers.

---

15 Vgl. Schabach (2007) en Werkner et al. (2017).

16 Vgl. Bundesregierung 2014, p. 46.

Een politiemacht voor de Verenigde Naties

Duitsland zet zich intensief in voor het doel om VN-vredesmissies in het algemeen in de vorm van politie-inzet te organiseren. Het model van louter politionele VN-vredesmissies vindt wereldwijd steeds bredere ondersteuning. Duitsland pleit internationaal voor gedemilitariseerde conflicthantering door een VN-politiemacht en voor een verbod op en afschaffing van oorlog en legermachten. Neutrale, aan het volkenrecht en politietaken gebonden politie-eenheden onder bevel van de betreffende regionale VN-veiligheidsraad moeten in alle gevallen van tussenstatelijke conflicten en bij misdaden tegen de menselijkheid ter bescherming van de daar onmiddellijk door getroffen mensen ingezet worden.

Het concept van de vervanging van militaire VN-vredesmissies door VN-politie-eenheden werd reeds aan het begin van dit millennium door de Wereldraad van Kerken besproken.

2.2.IV Weerbare democratie

Overzicht 2040

- Alomvattende training van kinderen, jongeren en volwassenen in constructieve conflicthantering en reflexieve conflictanalyse.
- Versterking van het maatschappelijk werk stopt de verspreiding van vijandsbeelden en haat zaaien jegens vreemden.
- Een uitgebreid netwerk van bemiddelingscentra voorkomt gewelddadige conflicten tussen en binnen maatschappelijke groeperingen. Deze centra staan ten dienste van alle VN-lidstaten.
- De Vereniging Geweldloosheid en talloze stichtingen en leerstoelen bevorderen de verdere professionalisering en verspreiding van een niet-militaire conflictcultuur.
- Overheid en samenleving zijn weerbaar tegen vrijheidsbeperkingen van binnen en van buiten – ook door structurele planning en voorbereiding van georganiseerd maatschappelijk verzet.
- Alle kerken en religieuze gemeenschapen bieden opleidingen tot vredesstichter aan.
- Civiele crisispreventie is het kernmerk van het Duitse, Oostenrijkse, Zweedse en Nederlandse buitenland- en veiligheidsbeleid.
- Om terroristische aanslagen te voorkomen en te hanteren zijn politie en justitie van toereikende personele en financiële middelen voorzien.
- Door regelmatig onafhankelijk onderzoek wordt het opleidingsniveau en de effectiviteit van de civiele conflictcultuur gemonitord in relatie tot de veiligheid van het land.

Uitbouw van de civiele conflictcultuur

Kernbestanddeel van het besluit van de Bondsdag van 2025 is de consequente omslag van het Duitse veiligheidsbeleid van een militaire naar een civiele conflictcultuur. De bijzonder veiligheidspolitieke kracht van Duitsland komt te liggen in zijn diplomatieke mogelijkheden en civiele vaardigheden. Met het besluit van 2025 wordt civiele conflicthantering in overleg met de deelstaten in de hele Bondsrepubliek een verplicht schoolvak, zodat nu in Duitsland alle leerlingen geweldloze communicatie, mediation en andere vormen van constructieve conflictwaarneming, -analyse en -hantering leren. Ter aanvulling wordt de volwasseneducatie op dit gebied fors uitgebreid.

Wetenschappelijke studies bepleiten civiel veiligheidsbeleid

Sinds steeds meer studies[17] en evaluaties een duidelijke meerwaarde van civiele ten opzichte van militaire conflicthantering laten zien, kan ook de politiek de feiten en argumenten tegen een verder militair veiligheidsbeleid niet langer ontkennen. De studie naar de mogelijkheden en grenzen van een duurzaam civiel veiligheidsbeleid waartoe de

17 Bijvoorbeeld Chenoweth/Stephen (2011), Müller und Büttner (1996).

Duitse regering in 2022 opdracht gaf levert in 2024 het bewijs voor de economische en beleidsmatige doelmatigheid van civiele vredesveiligstelling zowel in verhouding tot de ingezette middelen als ook met betrekking tot de nagestreefde doelen.

Opbouw nationale en internationale mediationcentra

Vanaf 2018 zijn de volgende elkaar over en weer versterkende ontwikkelingen in Duitsland, Oostenrijk, Zweden en Nederland te zien:

- een wezenlijk uitgebreidere opleiding en versterkte inzet van burgervredeswerkers,
- de opbouw van vredesacademies die, naast de opleiding van burgervredeswerkers, ook de ervaringen bestuderen en onderzoek doen naar mediatie-technieken in alle delen van de samenleving inclusief de diplomatieke dienst,
- de inrichting van talloze mediationcentra voor potentieel gewelddadige conflicten tussen en binnen maatschappelijke groeperingen. In deze centra worden met behulp van zeer goed geschoold personeel steeds meer discrete dialogen gevoerd tussen tegenpolen binnen diverse conflictgebieden in Duitsland, in Europa en wereldwijd. De centra staan als een middel voor preventie en de-escalatie open voor alle VN-lidstaten.

Oprichting van beroepsorganisaties en leerstoelen

De oprichting van talloze beroepsorganisaties als de Aktionsgemeinschaft Dienst für den Frieden (AGDF) in 1968, het Bundesverband Mediation in 1992, het Platform Civiele Conflicthantering in 1998 en het Fachverband Gewaltfreie Kommunikation in 2020 maar ook dat van de Vereniging Geweldloosheid in 2026 bevordert de verdere professionalisering en verspreiding van de civiele, niet-militaire conflictcultuur. Ook de toename van de financiele bevordering van deze cultuur door talloze nieuw-opgerichte stichtingen en de oprichting van talloze universiteitsleerstoelen voor vredes- en conflictonderzoek leiden tot reflectie en kennisverspreiding in overheid en samenleving over civiel veiligheidsbeleid.

Alle leerstoelen en academies die tot dusverre onderzoek deden of onderwijs gaven op het gebied van militair veiligheidsbeleid zoals de Bundesakademie für Sicherheitspolitek (BAKS) richten zich in toenemende mate en uiteindelijk uitsluitend op het paradigma van civiel inclusief veiligheidsbeleid. Ook de jaarlijkse Veiligheidsconferentie in München ondergaat in dialoog met de projectgroep “Münchner Sicherheitskonferenz verändern” deze paradigmaverandering.

Benadering ‘inclusief Veiligheidsbeleid’

In de wetenschap wint de benadering ‘Inclusief veiligheidsbeleid’[18] steeds meer terrein. In alle strategie-opties wordt de eigen bijdrage aan het ontstaan van veiligheidsrelevante problemen meegenomen in de analyse evenals de verandering van ons eigen gedrag. Ook de in het Witboek van 2016 met betrekking tot het veiligheidsbeleid en de toekomst van de krijgsmacht opgevoerde uitdagingen voor onze veiligheid, laten zich enkel nog door een benadering van inclusieve veiligheid oplossen: het ministerie van Buitenlandse Zaken bevorderde dit omdenken door talloze review-processen: juist de asymmetrische oorlogvoering waarmee Duitsland in toenemende mate te maken heeft, vereist een dergelijk om- en nieuw-denken of – zoals het nawoord bij het review-proces van het ministerie van Buitenlandse Zaken in 2014 luidde – een ‘verder denken’.

De grote verscheidenheid van risico’s, conflicten, crises en uitdagingen worden door het duurzame civiel veiligheidsbeleid tegemoet getreden met specifiek toegesneden strategieën en instrumenten: diplomatie, ontwikkelingssamenwerking, actieve bijdragen in internationale organisaties, het technische hulpwerk, early warning en conflictpreventie, internationaal cultuur- en onderwijsbeleid, interculturele dialoogprocessen, de mediati-

18 Vgl. Jaberg (2015).

oncentra en politionele trainingsondersteuning. Steeds gaat het daarbij om het organiseren van belangenafwegingen en het zoeken en organiseren van consensus.

Op- en uitbouw burgervredeswerk

Al vanaf 1999 stimuleert de Duitse regering het burgervredeswerk. Penvoerder was aanvankelijk het ministerie voor Economische Samenwerking (BMZ) in afstemming met het Ministerie voor Buitenlandse Zaken (vanaf 2040 het ministerie voor Weerbare Democratie). De maatschappelijke deelnemers aan dit burgervredeswerk hebben zich in het consortium burgervredeswerk verenigd, om de onafhankelijkheid van vredesbevorderende activiteiten te garanderen.

Onbewapende vredeshandhaving

Onbewapende vredeshandhaving (Civil Peacekeeping) houdt in dat professioneel opgeleide ongewapende burgers voor, tijdens of na een gewelddadig conflict ingezet worden om het geweld te voorkomen dan wel te reduceren, directe fysieke bescherming aan de bedreigde burgerbevolking te garanderen en om stabiele lokale vredesstructuren te versterken of op te bouwen. Tussen 1990 en 2015 hebben meer dan 50 maatschappelijke organisaties wereldwijd methoden van onbewapende vredeshandhaving toegepast in 35 verschillende conflictgebieden[19] en tot 2030 groeit dit aantal tot 80 organisaties in 500 conflictgebieden. Civiele conflictcultuur maakt de bestrijding van oorzaken van vlucht en ontheemding mogelijk. Dankzij de bezuinigingen op de financiële middelen voor militaire vredeshandhaving (alleen in Duitsland vanaf 2025 van 20 tot meer dan 50 miljard euro per jaar) zijn deze middelen namelijk beschikbaar voor de onmiddellijke bestrijding van vluchtoorzaken in de landen ten oosten en ten zuiden van de EU.

Voorbereiding sociale verdediging

Onze op vrijheid en democratie gebaseerde maatschappelijke ordening staat zowel van binnen als van buiten onder druk, zo laat de toename van autocratische regeringen ook binnen de EU en de NAVO zien. Een belangrijke bouwsteen voor het duurzame civiele veiligheidsbeleid is daarom de structurele planning en voorbereiding van georganiseerd geweldloos maatschappelijk verzet tegen pogingen van gewelddadige inperkingen van onze vrijheid, zowel van binnen als van buiten. Ook nu een onmiddellijke bedreiging van Duitsland door een militaire interventie van buiten de NAVO praktisch niet meer aan de orde is, moeten we onze samenleving als weerbare democratie ook op deze onwaarschijnlijke situatie voorbereiden zolang het concept van een duurzaam civiel veiligheidsbeleid nog geen wereldwijde navolging heeft gekregen.

Op basis van het besluit van 2025 van de Bondsdag wordt in heel Duitsland aan de bevolking een training en opleiding aangeboden in de methoden en principes van sociale verdediging als afschrikking van mogelijke bewapende interventies en als voorbereiding op de verdediging en het opnieuw bevechten van de vrijheid in geval van een bewapende of onbewapende interventie in Duitsland.

Ondersteuning sociale verdediging in het buitenland

Met het besluit tot de omvorming van Duitslands militaire naar een duurzaam civiel veiligheidsbeleid heeft de Bondsdag in 2025 ook besloten, zoals eerder de parlementen van Oostenrijk, Zweden en Nederland, voor de opleiding en training van buitenlandse groepen in geweldloze sociale verdediging, omdat deze twee keer zo succesvol is als militaire rebellie.

In de aanloop tot dit besluit riep vooral het besluit om buitenlandse groepen in geweldloze sociale verdediging op te leiden en te trainen veel internationaal protest op. Veel overheden vreesden dat hun landen gedestabiliseerd worden als hun burgers in sociale verdediging geschoold zouden worden en vroegen zich af zij niet in hun soevereiniteit werden geschonden als door deze scholing

19 Vgl. Bund für Soziale Verteidigung e.V. Juli 2015, p. 5.

mensen geleerd zou worden verzet te plegen tegen hun overheid. Enkele staten verweten Duitsland met deze actie haar eigen economische positie te willen stabiliseren, door mensen in het buitenland tot stakingen aan te zetten waardoor de economische positie van die andere landen aangetast zou worden. Ook zouden regeringsleiders met campagnes ten val gebracht kunnen worden als ze politiek niet in de pas met Duitsland zouden lopen. Enkele Europese landen uitten grote scepsis, omdat het andere staten ook toestemming gaf om in hun land mensen tot protest aan te zetten en daarin te scholen. Er werd vooral gevreesd dat antidemocratische krachten deze opleidingen voor hun doelen konden aanwenden. De Duitse regering toonde zich verbaasd, dat er na alle gesprekken over de transformatie binnen de EU en de NAVO nog zoveel bezwaren waren tegen dit besluit. De regering wees erop dat men de transformatie als eenheid van de vijf pijlers moest zien waartoe ook de pijler van de rechtvaardige buitenlandse betrekkingen behoort. Bovendien maakte ze duidelijk, dat er reeds sinds de jaren ’90 van de vorige eeuw dergelijke trainingen en opleidingen zijn. Na vele gesprekken vond men uiteindelijke een gezamenlijke weg. De opleidingen zouden in een nieuw te vormen VN-opleidingscentrum voor sociale verdediging in Bonn plaatsvinden.[20]

Weerbaar tegen terrorisme

Ook voor de bestrijding van terrorisme hebben we geen militairen nodig. Wie terrorisme als oorlogshandeling ziet en met oorlogsmiddelen bestrijdt, speelt de intenties van de terroristen in de kaart. Een duurzaam civiel veiligheidsbeleid erkent dat de oorzaken van radicalisering en terrorisme ook in onze maatschappij zelf te vinden zijn. Veel islamitische geweldplegers zijn opgegroeid in onze samenleving en zijn in ons midden geradicaliseerd. Uitzichtloosheid, ontbrekende maatschappelijke erkenning en onvoldoende politieke participatie zijn oorzaken van radicalisering. Duurzame veiligheid ontstaat waar radicalisering wordt voorkomen en sociale verbindingen worden versterkt.

2.2.V Conversie van het leger en de wapenindustrie

Overzicht 2040

- De mythe van de werking van geweld is ontzenuwd.
- Het Duitse leger heeft haar laatste inrichtingen aan het (internationale) Technische Hulp Werk overgedragen.
- Vanuit Duitsland, Oostenrijk, Zweden en Nederland worden geen wapens meer geexporteerd.
- De conversie van de wapen- naar de civiele productie is met een sociaal plan voor de werknemers uitgevoerd.
- Het International Strafhof heeft zowel de leiding van IS alsook de Westerse regeringsleiders vanwege hun gewelddaden veroordeeld.
- Een mondiale Waarheids- en Gerechtigheidscommissie heeft de verwijten van islamitische en Afrikaanse staten tegen Westerse landen behandeld.
- De financiële bronnen van terreurorganisaties zijn wereldwijd opgedroogd.
- Alle kernwapens zijn uit Duitsland (en ook elders) verwijderd.

Ontzenuwing van de mythe van de werking van geweld

Tot de conversie van het Duitse leger wordt bijgedragen door wetenschappelijke studies die meer en meer de mythe van de werking van geweld ontzenuwen:

1. Sociale verdediging is twee keer zo succesvol als bewapende interventies.[21]

20 Vgl. de hier genoemde bezwaren van Paulitz (2017, p. 166v).

21 Vgl. Chenoweth/Stephen (2011) en de volgende studies.

2. De potentie van militaire interventies wordt systematisch overschat.[22]
3. Oorlogen worden door wensdenken en machtsfantasieën ingegeven.[23]

Argumenten in het debat in de Bondsdag van 2025

De Bondsdag besluit in 2025 en 2035 tot de conversie van de tot dan toe militaire pijler van het Duitse veiligheidsbeleid, de Bundeswehr, tot een louter civiel onderdeel van het (internationale) Technische Hulp Werk. Veel soldaten laten zich omscholen tot politieagent of gaan werken bij de afdelingen conflictanalyse en early warning van het ministerie van Buitenlandse Zaken. De medische onderdelen van de Bundeswehr worden in het Duitse Rode Kruis geïntegreerd, de militaire muziekkorpsen worden civiele muziekkorpsen van de Duitse Bondspresident.

In het debat komen onder andere de volgende, deels al eerder gewisselde argumenten aan de orde:

1. Het ontbreken van heldere en vervulbare opdrachten voor de robuuste inzet in het buitenland
2. Om effectief te zijn vereisen robuuste militaire interventies een schending van het volkenrecht.
3. De zinloosheid van de inzet van de Bundeswehr bij het bestrijden van terrorisme.[24]
4. Met geweld van buiten uitgevoerde regime changes werken niet.[25]
5. Militaire vredeshandhaving is onverstandig en onrendabel. Door de kostenvergelijking van een één uur durende straaljagervlucht van 75.000 euro en die van de inzet van een Amerikaanse soldaat in Afghanistan van 2 miljoen Amerikaanse dollar per jaar tegenover de 50.000 euro per jaar die voor de inzet van een lid van de Nonviolent Peaceforce kost, wordt deze buitensporigheid van het militaire veiligheidsbeleid steeds minder geaccepteerd.
6. De escalatiedynamiek van militaire middelen.[26]
7. De grotere veiligheid door civiele conflictpreventie en -hantering.

De in 2024 in opdracht van de Duitse regering gepubliceerde Studie naar de mogelijkheden en grenzen van een duurzaam civiel veiligheidsbeleid, rekent tot slot voor dat de veiligheid van Duitsland ook drastisch verhoogd wordt als Duitsland de 60 miljard euro die ze jaarlijks aan de Bundeswehr uitgeeft in plaats daarvan consequent aan vluchtelingenhulp en de bestrijding van vluchtoorzaken en duurzame ontwikkeling in binnen- en buitenland investeert en in geweldloze conflictpreventie, conflictoplossing en vredesconsolidering.

De personeelsreductie bij de Bundeswehr wordt met een sociaal plan uitgevoerd. Omgeschoolde werknemers van de Bundeswehr worden te werk gesteld in nationale en internationale rampenbestrijding, bij vluchtelingenwerk, in de internationale gezondheidszorg en bij de bestrijding van honger.

Beëindiging van wapenexporten en conversie van de wapenindustrie

De Bondsdag besluit in 2025 als onderdeel van het duurzame civiele veiligheidsbeleid en als bijdrage aan de demilitarisering van het Europese veiligheidsbeleid ook tot de beëindiging van de wapenexporten per 2030 en tot de conversie van alle Duitse wapenbedrijven naar civiele productie.

22 Vgl. Gromes en Dembinski (2013).
23 Vgl. Kolko, (1999, S. 384v.).
24 Vgl. Misereor (2016, p. 5).
25 Vgl. IFSH (2016, p. 7).
26 Vgl. EKD (2013, p. 49).

3 CIVIEL VEILIGHEIDSBELEID IN GETALLEN

Overzicht van de ontwikkeling van de relevante uitgaveposten in de Rijksbegroting.

Bedragen in miljarden euro's per jaar.

Uitgavenpost	Jaar-gemiddelde 2010-2013	2024	2030	2040
VN - VN-Ontwikkelingsplan voor Afrika en Midden-Oosten	0	1	4,5	12
VN – Wereldvoedselprogramma (WFP)	0,1	0,5	2	4
VN – Vredesbewarende maatregelen	0,4	1	2	4
VN - Fonds voor Duurzame Ontwikkeling	1	2	4	6
VN – Peacebuilding Fund (PBF)	0,05	0,1	0,5	1
OVSE	0,02	0,1	3	6
NAVO Civiele Crisispreventie en -interventie	0	0	1	1
EU - Desertec 2.0 Noord-Afrika en Midden-Oosten	0	0	2	5
EU – Civiele Crisispreventie en -interventie	0,1	0,2	1	4
Ministerie van Buitenlandse Zaken afdeling Crisispreventie	0,1	0,5	2	4
Ministerie voor Weerbare Democratie				2
Burgervredeswerk (Ziviler Friedensdienst ZFD)	0,04	0,2	1	2
BMZ - Voorkoming van Conflict, Fragiliteit en Geweld	0,1	0,2	1,1	1
BMZ - Bevordering van Rechtstaat en Justitie	0,05	0,2	0,5	1
BMZ – Klimaatbescherming	2	3	4	6
Ministerie van Onderwijs in Civiele Conflictcultuur en Weerbare Democratie	0	0	0,5	2
Maatschappelijk Verbond Geweldloosheid	0	0	0,2	2
Internationaal Technisch HulpWerk	0,1	0,2	0,5	5
Bundeswehr (vanaf 2040 enkel pensioensverplichtingen)	33	60	40	6
Totaal	37,06	69,2	69,8	74

4 TRENDSCENARIO “SLUIPENDE MILITARISERING”

2018: De oorlog in Syrië en Irak gaat op een lager pitje verder

De synode van de Protestantse Kerk in Baden beveelt in de herfst van 2018 een verdere verspreiding aan van het aan de Raad van Kerken in Baden voorgelegde scenario “Sicherheit neu denken – van militair naar civiel veiligheidsbeleid”.

De oorlog in Syrië en Irak gaat op een lager pitje verder. De komst naar Europa van vluchtelingen uit Afrika en Azië die daar de armoede en burgeroorlogen zijn ontvlucht neemt toe. De vluchtelingendeal van de EU met Turkije blijft bestaan dankzij de elk jaar hogere betalingen van de EU aan Turkije

2019: Het militaire conflict in Oost-Oekraïne escaleert verder

Het militaire conflict in Oost-Oekraïne escaleert verder. De Duitse regering dringt aan op een verhoging van het aantal OVSE-waarnemers die “door hun aanwezigheid spanningen helpen de-escaleren en vrede, stabiliteit en veiligheid helpen opbouwen.” (Leitlinien, p. 42). Voor dit doel zendt Duitsland meer personeel uit.

Na de verdrijving van de terreurorganisatie “Islamitische Staat (IS)” uit Irak en Syrië en onder aanhoudende druk van de anti-IS-coalitie ageren IS en de hiermee verbonden organisaties in toenemende mate in de vorm van onvoorspelbare lokale en regionale terreurcellen en terroristische ‘Lone Wolfs’ in Noord-Afrika, in het Midden-Oosten en in Europa.

2020: Verhoging Duitse uitgaven voor de Bundeswehr naar 42 miljard euro

De synode van de Evangelische Kerk in Duitsland en de Rooms-Katholieke Bisschoppenconferentie pleiten voor een grotere internationale verantwoordelijkheid die Duitsland zou moeten nemen, ook in militair opzicht. Weliswaar bepleiten beide kerken ook de intensivering van de inzet van civiele conflicthantering, maar vanuit de actualisering van het EKD-Denkschrift uit 2007 gaat er geen overtuigende politieke impuls uit in deze richting.

Verhoging Duitse uitgaven voor de Bundeswehr naar 42 miljard euro.

2021: Toenemende publieke demonstraties

Toenemende publieke demonstraties zowel van de kant van nationalistische en racistisch georiënteerde bewegingen als van de zijde van groeperingen uit de vredes- en milieubeweging.

De militaire uitgaven van de Europese Unie worden verder intensief verhoogd.

Alle groeperingen binnen de vredes- en ecologische beweging financieren gezamenlijk een studie naar de effectiviteit van de militaire missies.

2022: De NAVO besluit opnieuw tot een verhoging van haar militaire uitgaven

De studie naar de effectiviteit wordt gepubliceerd en beveelt alternatieve mogelijkheden voor maatschappelijke en civiele vredeshandhaving aan. De Duitse regering maakt weinig haast met de uitvoering van deze voorstellen en besluit tot een verdere verhoging van de uitgaven voor de Bundeswehr tot 50 miljard euro per jaar.

Het aantal personeelsleden van de afdeling voor Crisispreventie, stabilisering en post-conflict vredesopbouw bij het ministerie van Buitenlandse Zaken wordt verdubbeld.

De NAVO besluit tot de versterking van haar Europese pijler door middel van een nieuwe verhoging van de militaire uitgaven van haar Europese lidstaten.

2023: De Duitse politie wordt in toenemende mate militair bewapend

De pauselijke encycliek “Fructus justitiae pax” (Jesaja 32 : 17) met de oproep tot ge-

weldloosheid en civiele conflicthantering vindt in Europa wel publiek, maar geen politiek gehoor.

Het aantal terreuraanslagen in alle Europese landen loopt op. In Turkije escaleert het geweld als gevolg van een mislukte poging om het terrorisme militair te bestrijden.

De Duitse politie wordt in toenemende mate militair bewapend.

Ondanks de afspraken die bij de Klimaatconferentie van Parijs van 2015 zijn gemaakt, en die vanaf 2016 van kracht zijn, worden de daarbij overeengekomen beperkingen van de CO2-uitstoot niet gehaald.

2024: Saoedi-Arabië pakt bij herhaling Iran militair aan

Het langlopende conflict tussen Saoedi-Arabië en Iran om de dominantie in het Midden-Oosten neemt steeds verder toe en ontlaadt zich in toenemende mate in kleinere militaire proxy wars (plaatsvervangende oorlogen) in het Midden-Oosten.

De industrielanden weigeren hun financiële bijdragen aan de VN en de VN-hulporganisaties in de noodzakelijke mate te verhogen, zodat deze niet meer in staat zijn alle hongersnoden in de door de klimaatverandering getroffen gebieden te lenigen. Ook kunnen niet langer alle vluchtelingen en ontheemden door de VN in de regio verzorgd worden.

2025: De Bondsdag past de grondwet aan: de Bundeswehr kan ook in het binnenland ingezet worden

De Bondsdag stemt voor de verhoging van de uitgaven voor de Bundeswehr tot 60 miljard euro in het jaar 2030. Dan zullen weer 250.000 Duitse soldaten paraat zijn. De Bondsdag besluit ook tot een aanpassing van de grondwet, waardoor de Bundeswehr in de toekomst ook in het binnenland ingezet kan worden.

Van de 28 landen waarvan in 2017 werd vastgesteld dat zij bedreigd werden door de verhoging van de zeespiegel, staan er inmiddels 12 gedeeltelijk of volledig onder water. De inwoners van die landen zijn naar de buurlanden gevlucht, waardoor deze nog fragieler worden dan ze zonder deze toestroom al waren. Wereldwijd ontwikkelen steeds meer landen zich tot zgn. “falende staten”.

2026: In Europa demonstreren steeds vaker gewelddadige groepen

De economische crisis in de Europese Unie houdt aan. De werkloosheidspercentages stijgen in de buurlanden van Duitsland naar gemiddeld 20%, in Zuid-Europa zelfs naar 30%. In alle delen van Europa neemt de maatschappelijk kloof toe. Steeds vaker wordt gedemonstreerd door groepen die het geweld niet schuwen.

2027: Ineenstorting van Afrikaanse landen en toename aantal vluchtelingen

20.000 Duitse militairen zijn in tien VN- en NAVO-missies in Oost-Europa, Afrika en het Midden-Oosten ingezet; jaarlijks komen ca. 10 van hen om het leven en elk jaar raken 500 militairen tijdens deze missie lichamelijk gewond.

Ook dit jaar stort weer een Afrikaans land ineen en wordt een zogenaamde “falende staat” met de daarmee samenhangende toename van het aantal vluchtelingen die naar de EU proberen te komen.

2028: NAVO-lidstaten beëindigen de ondersteuning van het Internationaal Strafhof

De Bundeswehr zet bij haar missies in het buitenland bewapende drones in en neemt onschuldige burgerslachtoffers van deze drone-oorlog als “bijkomstige schade” voor lief.

Tegelijkertijd versterkt de Duitse regering haar inzet om het burgervredeswerk (ZFD) bij het ministerie voor economische samenwerking en ontwikkeling verder uit te bouwen. De regering streeft er naar het aantal actieve burgervredeswerkers die in ZFD-verband worden ingezet tot meer dan 800 te verhogen.

Duitsland volhardt in haar militaire nucleaire deelname.

Op grond van een toenemend aantal aanklachten tegen oorlogsmisdadigers uit de NAVO-lid-

staten trekken steeds meer landen hun lidmaatschap van het Internationaal Strafhof in.

2029: Veel meer dan 1 miljoen vluchtelingen bereiken Centraal-Europa

Veel meer dan 1 miljoen vluchtelingen bereiken jaarlijks via de Middellandse Zee en de Balkanroute Centraal-Europa. Duitsland zucht onder de financiële lasten van de zogenaamde opnamecentra in Noord-Afrika en van de almaar voortgaande opname en integratie van vluchtelingen in eigen land.

2030: Maatschappelijke spanningen in Europa komen steeds vaker tot een gewelddadige ontlading

Op grond van de algemene klimaatverandering, de daarmee verbonden droogte in Noord-Afrika en als gevolg van de NAVO-oorlog tegen het terrorisme, groeit het aantal in Europa aangekomen vluchtelingen naar 1,3 miljoen per jaar. Binnen de EU groeien op grond van deze toenemende vluchtelingenaantallen, de toenemende werkloosheid en de toenemende terreuraanslagen, de maatschappelijke spanningen en met deze groei ook een atmosfeer van opgeladen spanning die zich steeds vaker gewelddadig ontlaadt.

2035: Aantal terreuraanslagen wordt steeds hoger

Bij alle openbare gebouwen en op straten en pleinen patrouilleren soldaten en politieagenten. Het aantal terreuraanslagen wordt steeds hoger.

2040: 28 landen zijn door de stijging van zeespiegel onbewoonbaar geworden

Door de stijging van de zeespiegel zijn weer acht andere landen overspoeld waardoor grote delen van hun gebied onbewoonbaar zijn geworden.

5 NEGATIEF SCENARIO “OP DE RAND VAN DE AFGROND”

2018: Verhoging van het aantal actieve Duitse soldaten naar 250.000

De Bondsdag stemt in met de herinvoering van de militaire dienstplicht, voor de verhoging van het Defensiebudget en voor de verhoging van het aantal actieve Duitse soldaten van de ca. 185.000 die het in 2016 waren naar 250.000 naast de ca. 90.000 reservisten. Daarnaast besluit de Bondsdag de mogelijkheid te openen om de Bundeswehr voor alle gelegenheden ook in het binnenland in te zetten.

Italië sluit zijn havens voor vluchtelingen. Omdat de EU zich nog steeds geen overeenstemming kan krijgen op het gebied van vluchtelingenbeleid, worden vluchtelingen “tijdelijk” opgevangen in “drijvende vluchtelingenkampen” op de Middellandse Zee.

De Europese Raad en het Europees Parlement besluiten jaarlijks 100 miljoen euro uit de middelen van het Instrument voor Stabiliteit en Vrede (IcSP) over te hevelen naar de bewapening van partnerlanden.

2019: Turkije zegt de vluchtelingendeal met de EU op

Turkije zegt de vluchtelingendeal met de EU op, nadat het land de doodstraf heringevoerd heeft en de EU daarop de toetredingsonderhandelingen heeft stopgezet. Ze sluit de op haar grondgebied gevestigde vluchtelingenkampen en begint met de vluchtelingentransporten richting Europa via alle beschikbare routes: ter land en ter zee (Zwarte Zee, Egeische Zee, Middellandse Zee). De vluchtelingen worden op afgelegen stranden afgezet en aan hun lot overgelaten. Met name Zuid-Cyprus krijgt in de extreem korte tijd meer dan 300.000 vluchtelingen te verwerken.

Het militaire conflict in Oost-Oekraïne loopt verder op.

2020: De oorlog in Syrië en Irak vlamt weer op

De oorlog in Syrië en Irak vlamt weer op. De stroom vluchtelingen die vandaar komt neemt snel toe. In Duitsland groeit het aantal aanslagen op vluchtelingenonderkomens en er vinden steeds meer racistisch gemotiveerde moorden plaats.

De Duitse defensie-uitgaven worden verhoogd naar 69 miljard euro.

2021: Beëindiging van het vrije verkeer van personen en goederen in Europa

Het Verdrag van Schengen wordt opgeschort. Er is geen vrij verkeer van personen en goederen meer in de EU.

2022: In totaal 6 miljoen vluchtelingen hebben de EU bereikt

De NAVO besluit tot de versterking van haar Europese pijler door middel van een nieuwe verhoging van de militaire uitgaven van haar Europese lidstaten.

Sinds 2016 zijn op het gezamenlijk grondgebied van de EU 6 miljoen vluchtelingen aangekomen. Het grootste deel van deze vluchtelingen, die uit de oorlogsgebieden in het Midden-Oosten en Afrika komen, verblijft in de staten die aan de Middellandse Zee grenzen.

Het aantal terroristische aanslagen in alle EU-lidstaten stijgt.

2023: De Duitse politie wordt in toenemende mate militair bewapend

Ondanks de afspraken die bij de Klimaatconferentie van Parijs van 2015 zijn gemaakt, en die vanaf 2016 van kracht zijn, worden de daarbij overeengekomen beperkingen van de CO2-uitstoot niet gehaald. Gemiddeld is de temperatuur wereldwijd met al meer dan 2°C gestegen ten opzichte van de voorindustriële

gemiddelde temperatuur. De daardoor veroorzaakte extreme weersomstandigheden zoals lang aanhoudende droogte of overstromingen verwoesten de bestaansmiddelen van de inwoners van de getroffen landen die vooral in de regio rond de evenaar liggen.

De Duitse politie wordt in toenemende mate militair bewapend.

2024: In Duitsland en andere EU-lidstaten wordt de noodtoestand uitgeroepen, ook vanwege toenemende terroristische aanslagen

In alle West- en Zuid-Europese landen nemen demonstraties tegen de (inmiddels ook in Griekenland) rechts-conservatieve regeringen toe.

In Duitsland en veel andere EU-lidstaten wordt de noodtoestand uitgeroepen.

Het leger wordt tegen de overwegend vreedzame demonstraties ingezet, hetgeen koren op de molen is van gewelddadige groepen. Er worden uitzonderingswetten uitgevaardigd met een uitholling van de parlementaire bevoegdheden als gevolg.

Politie en Bundeswehr worden op grote schaal versterkt. Daartoe wordt een algemene dienstplicht ingevoerd voor alle werklozen onder de 50.

Op scholen wordt militair onderwijs ingevoerd.

Duitsland verhoogt haar wapenexporten en neemt een leidende positie in bij de wereldwijde bewapening.

2025: De Bundeswehr zet regelmatig bewapende drones in

De van oudsher democratische landen binnen de Europese Unie ontwikkelen zich steeds meer tot autocratieën. De industrielanden verlagen hun betalingen aan de Verenigde Naties en haar hulporganisaties in zodanige mate dat deze niet meer in staat zijn de hongersnood in de door de klimaatverandering getroffen gebieden te lenigen. Alleen al in Afrika komen in dit kalenderjaar ca. 3 miljoen mensen door de honger om.

50.000 Duitse militairen zijn in 15 VN- en NAVO-missies in Oost-Europa, Afrika en het Midden-Oosten ingezet; jaarlijks komen ca. 1.000 van hen om het leven en elk jaar raken 5.000 militairen tijdens deze missie lichamelijk gewond.

De Bundeswehr zet regelmatig bewapende drones in en neemt jaarlijks 500 onschuldige burgerslachtoffers van deze drone-oorlog als “bijkomstige schade” op de koop toe.

Van de 28 landen waarvan in 2017 werd vastgesteld dat zij bedreigd werden door de verhoging van de zeespiegel, staan er inmiddels 18 gedeeltelijk of volledig onder water. De inwoners van die landen zijn naar de buurlanden gevlucht, waardoor deze nog fragieler worden als dat ze zonder deze toestroom al waren. Wereldwijd ontwikkelen steeds meer landen zich tot zgn. “falende staten”.

2026: Significante toename van klimaatvluchtelingen

Significante toename van klimaatvluchtelingen. De regeringen van de betreffende landen doen er alles aan om de vluchtelingen naar gebieden te transporteren die minder sterk door de klimaatverandering zijn aangetast. In Afrika komen in dit kalenderjaar 7 miljoen mensen van de honger om.

2027: Oprichting van het Verbond van Duitse bewapende burgerweerbaarheidsgroepen

Slechts 4 miljoen vluchtelingen uit Afrika bereiken dit jaar de kust van de Europese Unie. Humanitaire reddingsacties voor bootvluchtelingen op de Middellandse Zee worden op besluit van de EU en de NAVO gestopt. Bootvluchtelingen worden in de verordeningen als onbewapende aanvallers beschouwd en het tot zinken brengen van de boten wordt op basis daarvan gerechtvaardigd. Mensenrechtenorganisaties schatten het aantal dodelijke slachtoffers hierdoor op 2 miljoen personen.

Samen met de vluchtelingen uit het Midden-Oosten bevinden zich aan het eind van 2027 ca. 18 miljoen vluchtelingen op het gezamenlijk grondgebied van de Europese Unie.

Oprichting van een maatschappelijk verbond van Duitse bewapende burgerweerbaarheidsgroepen met 250 lidorganisaties.

2028: Een mondiale economische crisis breek uit, de wereldhandel stort in elkaar

Een mondiale economische crisis breek uit, de wereldhandel stort in elkaar, in Duitsland groeit het werkloosheidspercentage naar 20%. In de aan de Middellandse Zee grenzende EU-lidstaten bedraagt het werkloosheidspercentage zelfs 35%. De economische geschillen tussen de EU-lidstaten leiden tot een uiteenvallen van de Europese Unie. De Duitse regering reageert daarop met het besluit om een zes meter hoog grenshek aan de buitengrenzen van Duitsland te bouwen en om de Duitse grenspolitie uit te breiden tot 50.000 zwaar bewapende personen.

2029: NAVO en Rusland dreigen over en weer met de eerste inzet van kernwapens

Het conflict tussen de NAVO en Rusland aan de Baltische grens met Rusland escaleert. Zowel de NAVO alsook Rusland dreigen met de eerste inzet van kernwapens, nadat de Duitse Bondsdag die eerste inzet nadrukkelijk bepleit heeft.

Pakistan schiet per ongeluk in het kader van een militaire manoeuvre een van een kernkop voorziene midden-lange-afstandsraket af op een Indiaas militair complex dat midden in een woestijn ligt. Pakistan biedt onmiddellijk zijn excuses aan aan de Indiase regering. Nog diezelfde dag komt de VN Veiligheidsraad bijeen. Door een unaniem besluit van zijn leden en voorafgaande intensieve onderhandelingen met de conflictpartijen lukt het om een escalatie tot een kernoorlog te voorkomen. Pakistan verklaart zich bereid alle schade die het incident veroorzaakt heeft te vergoeden.

2030: In totaal 32 miljoen vluchtelingen bevinden zich binnen de Europese Unie

In de afgelopen 15 jaar zijn in totaal 32 miljoen vluchtelingen op het grondgebied van de Europese Unie aangekomen; oorzaken zijn de rampzalige klimaatveranderingen en de aanhoudende militaire conflicten in het Midden-Oosten, in Oekraïne en in Afrika.

2035: Opheffing van de OVSE

Opheffing van de Organisatie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa (OVSE) na majeure diplomatieke onenigheden.

2040: Verhoging van het Duitse defensiebudget naar 90 miljard euro per jaar

Verhoging van het Duitse defensiebudget naar 90 miljard euro per jaar.

In dit jaar zijn alle 28 staten die door de zeespiegelstijging gevaar liepen, ondergelopen en onbewoonbaar.

6 LITERATUUR

Albers, Olaf en Broux, Arno (1999): Zukunftswerkstatt und Szenariotechnik. Ein Methodenbuch für Schule und Hochschule. Weinheim u. Basel: Beltz-Verlag.

Birckenbach, Hanne-Margret (2016): Von der Sicherheitslogik zur Friedenslogik. In: FFE-Rundbrief (1), pp. 3–8. Online beschikbaar op http://www.ekiba.de/html/media/dl.html?i=65296 (laatst gecheckt op 14-12-2017)

Brot für die Welt, Hintergrund: „Instrument für Stabilität und Frieden“ (IcSP) und „ständige strukturierte Zusammenarbeit“ (PESCO), Fact Sheet, Berlin, november 2017. Online beschikbaar op http://konfliktbearbeitung.net/sites/default/files/factsheet_icsp_hintergrund_29_11_ 2017.pdf (laatst gecheckt op 09-01-2018)

Bund für Soziale Verteidigung (2017): Abrüstung, Rüstungskontrolle und Zivile Konfliktbearbeitung in der deutschen Bundespolitik: Wie viel wird wofür ausgegeben? Minden.

Bund für Soziale Verteidigung (2015): Nonviolent Peace Force Ziviles Peacekeeping – Fallstudien (Hintergrund- und Diskussionspapier, 44).

Bundesministerium für wirtschaftliche Zusammenarbeit und Entwicklung (BMZ) (2017): Afrika und Europa – Neue Partnerschaft für Entwicklung, Frieden und Zukunft. Berlin und Bonn. Online beschikbaar op http://www.bmz.de/de/mediathek/publikationen/reihen/infobroschueren_flyer/infobroschueren/Materialie310_Afrika_Marshallplan.pdf (laatst gecheckt op 14-12-2017)

Chenoweth, Erica; Stephan, Maria J. (2011): Why civil resistance works. The strategic logic of nonviolent conflict. New York, NY – Duitse samenvatting op http://www.ekiba.de/html/media/dl.html?i=86547

Die Bundesregierung (2017): Krisen verhindern, Konflikte bewältigen, Frieden fördern. Leitlinien der Bundesregierung. Berlin. Online beschikbaar op http://www.peacelab2016.de/fileadmin/user_upload/170614-leitlinien_Krisenpraevention_Konfliktbewaeltigung_Friedensfoerderung_DL.pdf (laatst gecheckt op 14-12-2017)

Die Bundesregierung (2014): Vierter Bericht der Bundesregierung über die Umsetzung des Aktionsplans „Zivile Krisenprävention, Konfliktlösung und Friedenskonsolidierung“. Berichtszeitraum: Juni 2010 – Mai 2014. Berlin. Online beschikbaar op http://www.ifa.de/fileadmin/pdf/zivik/2014_Aktionsplan_4_de.pdf (laatst gecheckt op 14-12-2017)

EKD (2013). Stellungnahme „Selig sind die Friedfertigen – Der Einsatz in Afghanistan: Aufgaben evangelischer Friedensethik“ der Kammer für Öffentliche Verantwortung der EKD, ekd texte 116, december 2013.

FEST (Forschungsstätte der Evangelischen Studiengemeinschaft) (red.) (2017): Berliner Memorandum „Sicherheit neu denken – Wege des Friedens in Europa“. van 2 mei 2017. Online beschikbaar op http://www.fest-heidelberg.de/images/publikation/Werkner_et_al_2017_Berliner_Memorandum_Sicherheit_neu_denken_-_Wege_des_Friedens_in_Europa.pdf (laatst gecheckt op 14-12-2017)

Gromes, Thorsten; Dembinski, Matthias (2013): Bestandsaufnahme der humanitären militärischen Interventionen zwischen 1947 und 2005. Frankfurt am Main: Hessische Stiftung Friedens- und Konfliktforschung (HSFK-Report, 2013,2) (laatst gecheckt op 14-12-2017)

IFSH (2016): Kommission „Europäische Sicherheit und Zukunft der Bundeswehr“ am IFSH „Weißbücher haben ausgedient! Plädoyer für ein friedens- und sicherheitspolitisches Grundlagendokument der Bundesregierung“, januari 2016.

Jaberg, Sabine (2015): Das »Weißbuch 2016« Kontinuität oder Kurswechsel?, in Wissenschaft & Frieden 2015-4: Deutsche Verantwortung – Zäsur oder Kontinuität?, pp. 15–18.

King, Martin Luther (1981): Testament der Hoffnung. Letzte Reden, Aufsätze und Predigten, Gütersloh, Gütersloher Verlagshaus.

Kolko, Gabriel (1999): Das Jahrhundert der Kriege, Frankfurt.

Misereor (2016). Positionspapier zum Bundeswehreinsatz in Syrien „Wer Frieden will, muss vom Frieden her denken!“, 11-01-2016.

Müller, Barbara en Büttner, Christian (1996): Optimierungschancen von Peacekeeping, Peacemaking und Peacebuilding durch gewaltfreie Interventionen? Institut für Friedensarbeit und Gewaltfreie Konfliktaustragung. Arbeitspapier Nr. 4. Wahlenau 1996.

Nowzad, Ramin M. (2016): Herr Pinker rechnet mit Frieden. Amnesty Journal 1/2016, pp. 34–37.

Paulitz, Henrik (2017): Anleitung gegen den Krieg. Analysen und friedenspolitische Übungen. 2de druk. Seeheim-Jugenheim: Akademie Bergstraße.

Schlabach, Gerald (red.) (2007): Just policing, not war. An alternative response to world violence. Collegeville, Minnesota

Werkner, Ines-Jaqueline et al. (2017): Just Policing – eine Alternative zur militärischen Intervention? Heidelberg: FEST.

Wissenschaftlicher Dienst Deutscher Bundestag (2017): WD 2 – 3000 – 034/17 (21 maart 2017)

We bedanken de onderstaande deskundigen voor hun mondelinge of schriftelijke commentaren en suggesties:

Prof. dr. Hanne-Margret Birckenbach, Hamburg; ds. Werner Dierlamm, mede-oprichter van „Ohne Rüstung Leben“, Schorndorf; Florian Kling, jongerenwerver bij de Bundeswehr, Mannheim; dr. Martina Fischer, Brot für die Welt, Berlin; Oberkirchenrätin Antje Heider-Rottwilm, Church and Peace, Berlin; dr. Thomas Mohr, psychologisch psychotherapeut, München; Henrik Paulitz, leider van de Akademie Bergstraße für Ressourcen-, Demokratie- und Friedensforschung; prof. dr. Imran Schröter, Institut für Islamische Theologie/Religionspädagogik Ph Karlsruhe; Cornelius Schubert, student, Karlsruhe; Otmar Steinbicker, journalist, Aken; prof.dr. Christoph Weller, leerstoel Politikwissenschaft, Friedens- und Konfliktforschung, Universität Augsburg; dr. Marc Witzenbacher, Geschäftsstelle der ACK, Franktfurt

Leden van de werkgroep „Sicherheit neu denken“:

Ralf Becker (coördinator gewaltfrei handeln, Wethen), Stephan Brües (voorzitter Bund für Soziale Verteidigung), Wiesloch), Aline Jung (Evangelische Frauen in Baden, „Frauen unterwegs für das Leben“, Ettenheim), Christof Grosse (woordvoer van de commissie Friedenspolitik van Pax Christi, Pforzheim), Lucas Gutjahr (Leitungskreis im Jugendwerk, Karlsruhe), dr. Dirk-M. Harmsen (Leitungskreis Forum Friedensethik in der Evangelischen Landeskirche in Baden, Karlsruhe), Michael Held (Ökumenisches Netz Deutschland, Bad Hersfeld †), Christian Keller (deken, Villingen), Stefan Maaß (Arbeitsstelle Frieden im Evangelischen Oberkirchenrat; Leiter der Projektgruppe, Karlsruhe), Oberkirchenrat prof. dr. Christoph Schneider-Harpprecht (Evangelischer Oberkirchenrat, Karlsruhe), Theodor Ziegler (Forum Friedensethik, Koord.kreis Friedensethische Neuorientierung, Algolsheim)

Hoewel het scenario „Sicherheit neu denken – von der militärischen zur zivilen Sicherheitspolitik“ door de gezamenlijke werkgroep is samengesteld, moeten hier de schrijvers genoemd worden die de concepten voor de verschillende hoofdstukken hebben opgesteld:

Hoofdstuk 1: Inleiding	Ralf Becker, Stephan Brües, Stefan Maaß
Hoofdstuk 2: Positief scenario	Ralf Becker, Stephan Brües, Christoph Grosse
Hoofdstuk 4: Trendscenario	dr. Dirk-M. Harmsen, Christian Keller, Stephan Brües
Hoofdstuk 5: Negatief scenario	dr. Dirk-M. Harmsen, Christian Keller

De onderstaande organisaties hebben een financiële bijdrage geleverd aan de totstandkoming van deze brochure en aan de eerste activiteiten om de inhoud ervan binnen de Nederlandse samenleving aan de orde te stellen.

inclusieve veiligheid

kerk en vrede

QUAKERS NEDERLAND

Vredesbeweging Pais

Voor een vreedzame en leefbare wereld

EIRENE NL

Vrede maak je zelf!

HAËLLA STICHTING

Fonds Vredes Projecten

Exemplaren van deze verkorte versie kunt u downloaden vanaf de website inclusieve veiligheid www.samenveilig.earth of aanvragen door een e-mailtje te sturen naar info@samenveilig.earth

Civiel veiligheidsbe

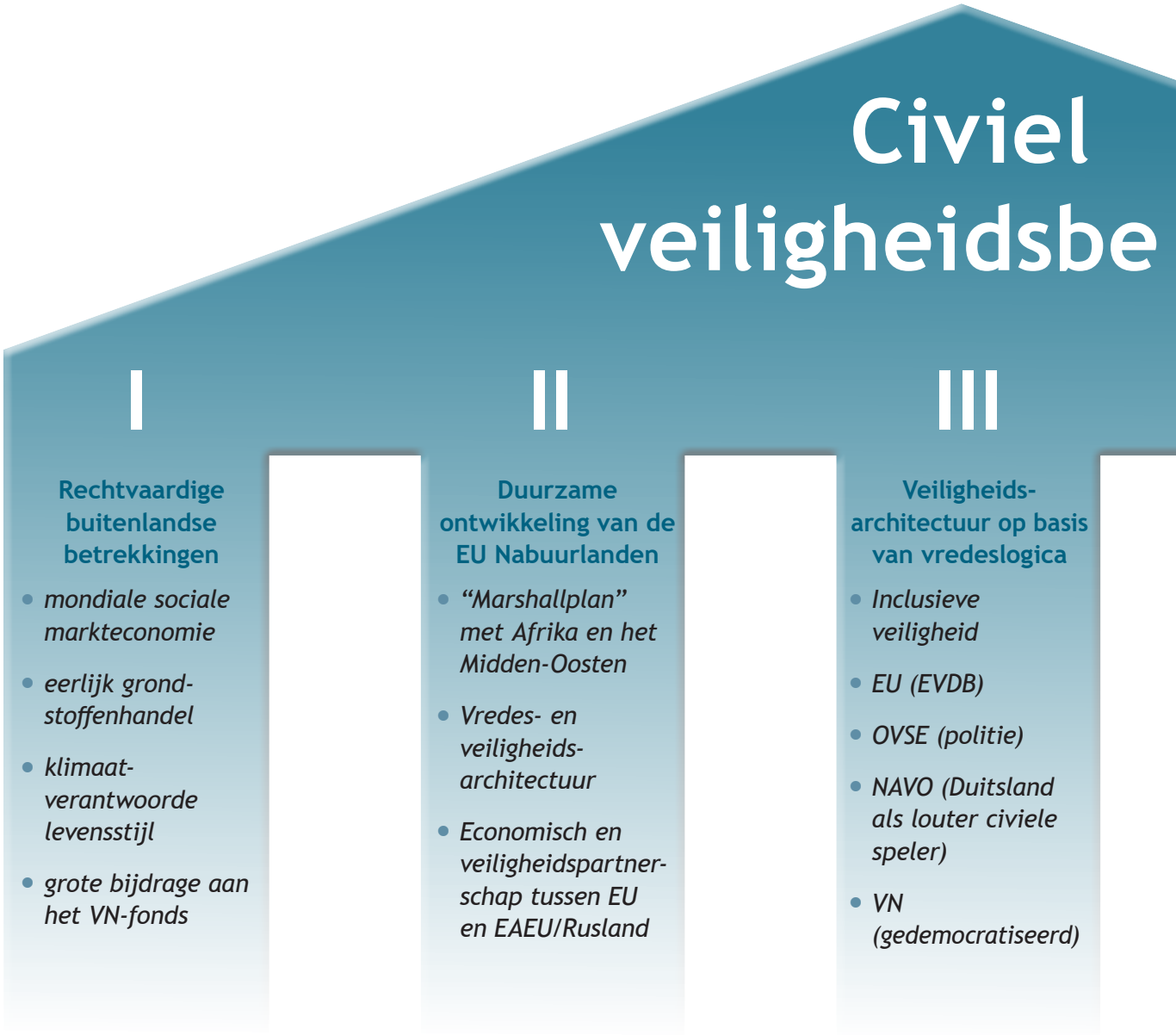

Lees ook de gedetailleerde (Duitstalige) uiteenzetting van dit scenario!

Het boekje biedt in aanvulling op deze korte versie:

Talrijke verdere concrete voorbeelden hoe civiel veiligheidsbeleid al op dit moment functioneert:

- voorbeelden van geslaagde civiele bescherming in bewapende conflicten;
- voorbeelden van geslaagd lokaal geweldloos verzet in bewapende conflicten;
- 21 van 55 succesverhalen van sociale verdediging in nationale conflicten van 1907 tot 2014;
- voorbeelden van de reddingsacties van joodse gemeenschappen door geslaagde verzetsacties in zes door Hitler bezette Europese landen;
- voorbeelden van succesvolle christelijk-islamitische vredesinitiatieven;
- beschrijving van succesvolle lokale vredeszones in bewapende conflicten;
- alomvattende beschrijving van het concept en de succesfactoren van sociale verdediging

leid

IV

Weerbare democratie

- *Vredeseducatie*
- *Civiele crisispreventie*
- *Burgervredeswerk*
- *Trainingen in sociale verdediging*
- *Mediationcentra*
- *Weerbaar tegen terreur*

V

Conversie van het leger

- *Ontzenuwing van de geweldsmythe*
- *Omscholing van soldaten voor politie en rampenbestrijding*
- *Uitbreiding van het Technisch HulpWerk*
- *Conversie van de wapenindustrie*

Uitvoerige ontwerpen voor maatschappelijke en kerkelijke campagnes om in 2025 en in 2035 tot de gewenste besluiten van de Bondsdag te komen

Een model van sociale verdediging tegen terroristische organisaties als IS

Een uitvoerige uiteenzetting van de vredeslogica van Hanne-Margreet Birkenbach

Heldere definities van het begrip “Weerbare Democratie”

Deze gedetailleerdere Duitstalige versie is te downloaden vanaf https://www.ekiba.de/html/content/szenario_sicherheit_neu_denken.html. Een Nederlandstalige bewerking hiervan zal eind 2020 verschijnen.

www.ekiba.de

EVANGELISCHE
LANDESKIRCHE
IN BADEN

Inclusieve Veiligheid

informatie en contact: info@samenveilig.earth | www.samenveilig.earth

Terugkoppelingsvragen „Veiligheid, hoe dan?“

Beste geïnteresseerde,

Hartelijk dank voor uw interesse in het project „Veiligheid, hoe dan? Van een militair naar een civiel veiligheids-beleid. Een scenario tot en met het jaar 2040“.

Voor de verdere voortgang van dit project zouden we heel graag – nadat u de verkorte versie van het scenario hebt gelezen – uw terugkoppeling op het scenario en het project ontvangen. Het helpt ons bij de verdere uitwerking van het scenario en het verbeteren van door u gesignaleerde tekortkomingen.

Daarom vragen wij slechts enkele minuten van uw tijd om onderstaande open en gesloten vragen te beantwoorden.

Deelname is anoniem, maar enig inzicht in uw **persoonlijke achtergrond** is voor ons van belang:

Geslacht: O man O vrouw O divers

Leeftijd: _____

Opleiding / beroep: _____

Maatschappelijke betrokkenheid / vrijwilligerwerk: _____

Andere zaken die van invloed zijn op uw terugkoppeling: _____

Mijn persoonlijke reactie:
(opmerkingen, gedachten, emoties, ideeën, vragen, kritiek, feedback, meningen, suggesties, etc.)

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____ →

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

Tendensvragen:

	voluit ja	meer ja dan nee	half ja / half nee	meer nee dan ja	voluit nee
Ik vind het scenario gedegen doordacht en goed beargumenteerd					
Ik vind dat het scenario gerealiseerd zou moeten worden					
Ik denk dat die realisering ook realistisch is					
Ik wil mij ook persoonlijk voor die realisering inzetten					

Het ingevulde formulier kunt opsturen in een envelop naar Inclusieve Veiligheid, p/a Johannes Borger, Dovenetelweg 73, 2555 TD Den Haag

of elektronisch naar info@samenveilig.earth

Wij dragen er zorg voor dat de relatie tussen de door u ingestuurde terugkoppeling en uw identiteit zo snel mogelijk verbroken wordt. Mocht u juist wel willen dat we weten van wie uw reactie afkomstig is, dan staat het u natuurlijk vrij om uw naam en eventuele andere gegevens ergens op dit formulier te vermelden.

Geïnformeerd blijven?

Ook wijzen we u erop dat u zich kunt abonneren op onze elektronische nieuwsbrief die vier keer per jaar uitkomt en waarmee we u op hoogte houden van verdere ontwikkelingen binnen of rondom het project.

Mocht u zich willen abonneren of op een andere manier persoonlijk betrokken willen worden of blijven bij het project dan vragen we u om dat in een afzonderlijke e-mail aan het bovengenoemde adres kenbaar te maken.

Wij danken u voor uw medewerking.

werkgroep Inclusieve Veiligheid